

**ПАЖУҲИШГОҲИ РУШДИ МАОРИФ БА НОМИ
АБДУРАҲМОНИ ҶОМИИ АКАДЕМИЯИ
ТАҲСИЛОТИ ТОҶИКИСТОН**

ВБД: ТДУ 37.01+373 74.00+74.(2т) С-89

Ба ҳуқуқи дастнавис

СУРИЕВА ШАКАРМО ЧОРШАНБИЕВНА

**ТАРБИЯИ ВАТАНДЎСТИИ ХОНАНДАГОНИ
МУАССИСАҲОИ ТАҲСИЛОТИ МИЁНАИ УМУМӢ
ЗИМНИ ОМУӢЗИШИ “ТОҶИКОН”-И АКАДЕМИК
БОБОҶОН ҒАФУРОВ**

(Ҳимояи такрорӣ)

АВТОРЕФЕРАТ

барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ
аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 -Педагогикаи умумӣ, таърихи
педагогика ва таҳсилот

Душанбе - 2025

Диссертатсия дар шуъбаи педагогика, психология ва методикаи таълими Пажуҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон иҷро шудааст.

Рохбари илмӣ:	Турунов Султонмурод Шарофович – номзади илмҳои педагогӣ, сармутахассиси шуъбаи фанҳои табиатшиносӣ ва дақиқи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон
Муқарризони расмӣ:	Давлатзода Ҷамила - доктори илмҳои педагогӣ, директори Муассисаи давлатии таълимии “Литсейи касбии техникии ноҳияи Шаҳринав” Саодати Раҳмоналӣ - номзади илмҳои педагогӣ, саромӯзгори кафедраи таҳсилоти томактабӣ ва қори иҷтимоии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ
Муассисаи пешбар:	Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айний

Ҳимояи тақрории диссертатсия санаи 28-уми феввали соли 2026, соати 11:00 дар ҷаласаи Шурои диссертатсионии 6D.KOA-026-и назди МДТ «ДДХ ба номи акад. Б.Ғафуров» (Ҷумҳурии Тоҷикистон, 735700, шаҳри Хучанд, гузаргоҳи Мавлонбеков, 1) баргузор мегардад.

Суроға ва почтаи электронии котиби шурои диссертатсионӣ: knasim@mail.ru, (+992) 937763600

Бо мухтавои диссертатсия ва автореферати он дар китобхонаи миллии донишгоҳ бо нишони 735700, ш.Хучанд, кӯчаи И.Сомонӣ 224 ва тавассути сомонаи www/hgu.tj шинос шудан мумкин аст.

Автореферат санаи « ____ » _____ 2026 ирсол шуд.

Котиби илмӣ
Шурои диссертатсионӣ,
д.и.ф., и.в. профессор

Абдуллозода Н.А.

МУҚАДДИМА

Мубрамии мавзуи таҳқиқот. Омӯзиши осори таърихиву фарҳангии гузаштагони халқи тоҷик ва ба ин васила, раванг бахшидани тарбияи ватандӯстии насли наврас ҳамеша дар маркази таваҷҷуҳи давлату ҷомеа қарор дошта, ташаккули он ба афзудани муҳаббат ба Ватан, хизмати содиқонаву софдилона қардан ба он, ҳифзи манфиатҳои милливу давлатӣ, эҳтиром гузоштан ба муқаддасоти давлатӣ ва иштироки ғайбӣ расидан ба мақсад ва ҳадафҳои олӣ мусоидат менамояд. Иҷрои ин рисолати таърихӣ ба дӯши муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, омӯзгороне, ки соҳиби донишҳои муосир буда, ғайбӣ пурсамарашон ба Ватану ватандорӣ бахшида шудаасту мақсадашон танҳо ояндаи неку пуршарафи Ватану миллат мебошад, вогузор гардидааст.

Ба даст овардани соҳибхотирӣ ва истиқлоли давлатӣ ба ғайр аз дигар шартҳои зарурӣ ба тақмили ташаккули тарбияи ватандӯстӣ низ дахл дорад. Ҳадафи асосии ин раванд нав қардани мазмуну шаклҳои он, ба талаботи имрӯзаи ҷомеа мувофиқ гардондани мақсаду вазифаҳо, баргараф намудани бетавонии бегонапарастӣ, баланд бардоштани ҳиссиёт ва шуури миллий, эҳтикод ва ғайбӣ шаҳрвандӣ, тарбия намудани хонандагон дар рӯҳияи ҳудӯғӣ худшиносӣ ва ватандӯстӣ муҳаббат мебошад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон соли 2017 дар Паём ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин таъкид қарда буданд: “Дар ин марҳилаи муҳим мақсаду вазифаҳои маориф бештар ба масъалаҳои ташаккули маънавият, омӯзиши амиқи таъриху фарҳанги гузаштаву муосири халқи тоҷик, баланд бардоштани ифтихори миллий ва ҳисси ватандӯстиву ватандорӣ, инчунин, дар тафаккури мардум ва махсусан, наврасону ҷавонон густариш додани эҳсоси эҳтиром ба муқаддасоти милливу рамзҳои давлатӣ равона мегардад”[93].

Зимни таъкидҳои Сарвари давлат, таваҷҷуҳи хоса ба тарбияи ватандӯстӣ, ифтихори миллий ва ғайбӣ чамъиятӣ дар дарки манфиатҳои миллий, ташаккули ҳувияти миллий, эҳтиром гузоштан ба таърих, давлатдорӣ миллий, рамзҳои он, шинохти дастовардҳои илмӣ, таърихӣ фарҳангӣ ва ҳифзи сарҳадоти он аз тарафи

наврасону ҷавонон асосан ба он алоқаманд аст, ки дар даврони Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои мамлакат аҳамияти стратегӣ дорад. Маҳз ин аҳамият талаб мекунад, ки фаъолияти педагогии омӯзгорон дар самти тарбияи ватандӯстии хонандагон фарогиру муассир ва мақсаднок ба роҳ монда шавад.

Мавқеъ ва муҳимияти тарбияи ватандӯстӣ дар фаъолияти педагогии омӯзгорон, баланд бардоштани сифатҳои ватандӯстии хонандагон дар низоми маориф ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”, “Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон”, “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шахрвандон”, Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Консепсияи миллии сиёсати ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, “Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026”, “Барномаи давлатии тарбияи ватандӯстӣ ва таҳкими ҳувиати миллии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2023-2027”, Стандартҳои давлатии таҳсилоти умумӣ ва ғайра инъикос шудаанд. Мазмуну мундариҷаи санадҳои зикршуда баёнгари сиёсати давлатӣ дар самти тарбия ва рушди иҷтимоии наврасону ҷавонон, ватандӯстиву ватанпарварии онҳо буда, таҳкимбаҳши инсонгароӣю инсонпарварӣ ва ҳувиати миллии мебошад, бевосита ба инкишофи шуури миллии насли ҷавон мусоидат мекунад.

Бо дарназардошти рушди технологияҳои иттилоотӣ ва вазъи сиёсии ҷаҳони муосир тарбияи насли ҷавон, аз ҷумла, тарбияи ватандӯстии хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тақозои замон буда, таҳким ва рушди он барои ҳар як давлату миллат муҳим арзёбӣ мегардад. Вобаста ба ин, муассисаи таълимиро мебояд фаъолиятшро ба ҳифзи мероси таърихӣю фарҳангӣ

арзишҳои милливу умумибашарӣ равона карда, чун макони тарбия ба ташаккули ҳудогоҳӣю худшиносии хонандагон мусоидат намояд ва дар баланд бардоштани ҳисси ватандӯстии онҳо саҳм гузорад. Зимни барномаву қорҳои тарбиявӣ ҳештаншиносиву ватандӯстӣ ва ифтихори ватандориро миёни хонандагон рушд дода, онҳоро бештар ба фаъолиятҳои ватандӯстона ҷалб намояд.

Таваҷҷуҳ ба тарбияи ватандӯстӣ ҳамчун воситаи тарбияи шахсияти аз ҳар ҷиҳат рушдёфта, шахрванди сидқан дӯстдори Ватан,

ояндасозу меҳанпараст ба соҳаи маориф дахл дорад. Аз ин ҷост, ки асоснок кардани мазмун, сохтор ва таъмини корҳои ташкилию методии тарбияи ватандӯстии хонандагон ҳам дар назария, ҳам дар амалияи муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ муҳим мебошад.

Дарачаи таҳқиқи мавзуи илмӣ. Зимни таҳлилу баррасии осори мутафаккирон донишмандон ва сарчашмаҳои илмӣ равшан гардид, ки масъалаи тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон дар мадди назар ва мавриди таҳқиқоти олимону муҳаққиқони ватаниву хориҷӣ қарор доштаст ва минбаъд низ қарор хоҳад гирифт. Масалан, осори адибону мутафаккирони барҷастаи тоҷик Садриддин Айний ва Мирзо Турсунзода, ки ба ганҷинаи маънавии тамаддуни ҷаҳонӣ ворид шудаанд, воситаи тавоноии тарбияи ватандӯстӣ, таълими насли наврас ва ташаққули тафаккури миллати тоҷик маҳсуб меёбад.

Дар педагогикаи рус мақсаду вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ, масъалаҳои инкишофи худшиносии миллий ва тарбияи шаҳрвандиро дар асарҳои В.Г.Белинский, Н.Г. Чернишевский, А.Гертсен, К.Д. Ушинский, В.А. Сухомлинский ва дигарон мушоҳида кардан мумкин аст. Ин мутафаккирон тавассути асарҳояшон дар бораи муҳаббату садоқат ба Ватан, дар бораи аҳамияти ҳифзу рушди фарҳангу таърихи худ андешаҳо баён карда, намунаҳои қаҳрамонӣ ва фидокорию нишон додаанд, ки ин ҷавонро ба ғамхорӣ дар ҳақи Ватан ва ифтихор аз комёбиҳои он руҳбаланд менамояд.

Мисолҳои овардашуда танҳо як бахше аз он аст, ки чӣ гуна адабиётшиносону мутафаккирон дар ҷавонон меҳри ватанро фаҳмонда, ба онҳо омӯхтани таърихи кишвари худ, нишон додани аҳамият ва хидматҳои қаҳрамонони миллатро нишон медиханд. Онҳо таъкид менамоянд, ки омӯзиши осори ниёгон, таъриху фарҳанги миллий ба ташаққули арзишҳои ватандӯстӣ мусоидат мекунад.

Академик Бобочон Ғафуров дар асари бунёдиаш “Тоҷикон” қаҳрамониву ватандӯстии халқи тоҷикро дар роҳи озодиву ҳифзи ҳуқуқҳои худ ва таъриху фарҳанги ин миллати озода бо далелҳои раднопазир собит кардааст.

Солҳои 70-уми садаи XX тарбияи ватандӯстӣ мавзуи таҳқиқи махсуси илмҳои ҷамъиятию гуманитарӣ, аз ҷумла, педагогика буд. Олимон А.Бозоров, Э.Бутаева, Комил Бекзода, А.Игнатиева, С.Ка-

биров, М.Мансурхочаев, В.Набиева, В. Поливанний, С. Раҳимов, И. Пудинаев, И. Тимошин, Х. Турахонова, Д. Хочаев ва дигарон дар таҳқиқоташон ҷиҳатҳои гуногуни тарбияи ватандӯстӣ ва байнал-миллалиро мавриди омӯзиш қарор додаанд.

Таҳқиқоти Б. Ғафуров, Н. Асадуллоев, А. Баҳовиддинов, Қ. Ёқубӣ, М. Ғафуров, М. Рачабов, М.Осимӣ, М.Диноршоев, Ҳ.Додхудо-ев, И.Шарифов, А.Турсунов, М. Шукуров, А. Муҳаммад,

В. Хочаева, М.А. Мирзоева, Д. Тағоева, К. Гиёева, Ш. Ғулом-аҳмадов, Ш. Абдуллоев, С. Ҷононова, А. Саидова, А. Собирова ва дигарон ба асосҳои назариявӣ ва методологии тарбияи ватандӯстӣ баҳшида шудааст.

Масъалаи тарбияи ватандӯстии ҷавонон, ҷанбаҳои педагогии тарбияи ватандӯстӣ, паҳлуҳои гуногуни анъанаҳои фарҳанги миллий ва истифодаи онҳо дар таълиму тарбия дар таҳқиқоти олимони Ҷумҳурии Тоҷикистон М. Орифӣ, И. Обидов, Х. Буйдоқов, Т. Наси-ров, Қ. Қодиров, М.Каримова, О.Бозоров, М.Лутфуллозода, Ф.Ша-рифзода М. А. Паҳлавонов, Б. Қодиров, Д. Латипов, К. Қодирова, Б. Раҳимов, Б. Ҷумъаев, Л. А. Орлова ва дигарон ифода ёфтааст. Онҳо зимни таҳқиқоташон тамоюли ҷустуҷӯӣ арзишҳо ва анъанаҳои миллий-ватандӯстӣ, роҳҳои истиқболи ёддошти таърихӣ халқи тоҷикро дар фаъолияти педагогии омӯзгорон баррасӣ кардаанд.

Бо ташаббуси Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва дастгирии Ҳукумати мамлакат Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон” ва Барномаи давлатии тарбияи ватан-дӯстии ҷавонон қабул шудаду мавриди амал қарор дорад. Вале омӯзиш ва таҳқиқи натиҷаҳои татбиқи санадҳои зикршуда, истифодаи осори ниёгон дар самти ватандӯстиву ватандорӣ, аз ҷумла, омӯзиши асарҳои таърихӣ олимони тоҷик, махсусан, асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар шароити муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ нишон медиҳад, ки то имрӯз меёр, равиши ягонаи омӯзиши асарҳои таърихиву фарҳангӣ, пешниҳод нашуда, мазмуну вазифаҳои он дар шароити соҳибхитиярии ҷомеаи тоҷик муайян нагардидаву масъалаи ташаккули шахсияти рушдёфта ҳамчун барандаи сифатҳои

ватандӯстӣ дар низоми умумии тарбия ва илми педагогика чандон васеъ мавриди омӯзиш қарор нагирифтааст.

Ҳамчунин, омилҳои ташаккули шуури ватандӯстии хонандагон низ пурра баррасӣ нагардида, метод, восита ва шаклҳои тарбияи ватандӯстӣ дар фаъолияти педагогии омӯзгорӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии Тоҷикистон муайян нашудааст, ки ин ба омӯзиши якҷонибаи масъала, ба таври зарурӣ муайян нашудани ҳадафу вазифа, мазмуну шаклҳои таълим ва фаъолияти корҳои беруназсинфии тарбиявӣ боис мегардад.

Бо дарназардошти андешаҳои ҷаҳоншиносӣ қиёсати ҳалли мушкилоти баёншуда, мавзӯи таҳқиқ “Тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров” интихоб гардид ва вобаста ба он таҳқиқоти илмӣ анҷом дода шуд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти мазкур дар доираи мавзӯи илмӣ-таҳқиқотии шӯбаи педагогика ва психологияи Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон дар мавзӯи “Тарбияи ватандӯстӣ ватанпарварӣ ва ҳудудҳои ҳештаншинии наврасону ҷавонон зимни омӯзишу эҳёи арзишҳои миллӣ ва таърихӣ фарҳангӣ” анҷом дода шудааст.

ТАВСИФИ УМУМӢИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқот: аз қиёсати назариявӣ ва амалӣ асоснок кардани метод ва воситаҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров

Вазифаҳои таҳқиқот: Барои расидан ба мақсади таҳқиқот, иҷрои вазифаҳои зер муҳим арзёбӣ мешавад:

- муайян кардани раванди тарбияи ватандӯстӣ ва омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

- муайян кардани мавқеи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар тарбияи ватандӯстии хонандагон;

- таҳияи барномаи озмоишии омӯзиши китоби “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва санҷиши самаранокии он;

- равшан сохтани метод ва воситаҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров;

- гузаронидани озмоишҳои педагогӣ, натиҷабардорӣ аз он ва пешниҳоди хулосаву тавсияҳо ба омӯзгорон.

Объекти таҳқиқот: фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар

самти тарбияи ватандӯстӣ.

Мавзӯи (предмет) таҳқиқот: тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ зимни омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров.

Фарзияи таҳқиқот: тарбияи ватандӯстӣ самарабахш ва босифат мешавад, агар:

- дар барномаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ омӯзиши мақсадноки асари академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” ворид карда шавад;

- минбаъд омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бо дониш, малакаву маҳоратҳои омӯзиш ва тарғиби моҳияту мавқеи асари академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” дар тарбияи ватандӯстии хонандагон омода карда шаванд;

- шиносӣ бо таърих ва фарҳанги миллӣ дар низоми азхудкунии мероси таърихиву фарҳангии халқи тоҷик, хусусан дар заминаи омӯзиши асари бунёдии академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” чун муҳити фанӣ ва технологияи педагогӣ ба роҳ монда шавад;

- ба низоми тарбияи хонандагон омӯзиши мақсадноки асари бунёдии академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” ворид карда шавад.

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот. Таҳқиқот дар се марҳила сурат гирифт.

Марҳилаи якум (солҳои 2020-2021): интиҳоби мавзӯи таҳқиқот, мақсад, объект, предмет ва вазифаҳои таҳқиқот баён шуда, адабиёти илмӣ оид ба моҳият, сохтор ва роҳу сатҳҳои тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мавриди омӯзиш қарор гирифт. Шароит, раванди фаъолияти муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ ва нақши он дар тарбияи ватандӯстии хонандагон таҳқиқ гардида, фарзияи корӣ пешниҳод ва унсурҳои алоҳида, ҷузъҳои таркибии ватандӯстӣ муайян карда шуданд.

Марҳилаи дуюм (солҳои 2021-2022): сатҳи тайёрии омӯзгори муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ дар омӯзиш ва истифодаи асари академик Бобоҷон Ғафуров “Тоҷикон” омӯхта, гурӯҳҳои озмоишӣ ва назоратӣ муайян карда шуданд. Тавассути пурсишнома фаҳмиш, тасаввурот ва фаъолияти омӯзгори оид ба тарбияи ватандӯстӣ равшан, мавқеи асари бунёди “Тоҷикон”-и академик Бобоҷон Ғафуров дар рушди тарбияи ватандӯстӣ ошкор ва сабабҳои нокифоягии тарбияи ватандӯстӣ, роҳҳои ангезиши хонанда ҳамчун шахсияти ватандӯсту меҳанпараст муқаррар карда шуданд.

Марҳилаи сеюм (солҳои 2022-2023): тавассути корҳои озмоишӣ метод ва воситаҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши асари “Тоҷикон”-и Бобоҷон Ғафуров ошкор ва меёру нишондиҳандаҳои дараҷаи ватандӯстӣ муайян карда шуданд.

Дар асоси таҳлили муқоисавии натиҷаҳои озмоиш оид ба омӯзиши асари “Тоҷикон”-и Бобоҷон Ғафуров ва рушди тарбияи ватандӯстии хонандагонии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ хулоса ва тавсияҳо пешниҳод гардид.

Асосҳои назариявӣ таҳқиқотро ақидаҳои фалсафӣ ва педагогии мутафаккирони барҷастаи халқи тоҷик оид ба тарбияи ватандӯстӣ, тарбияи шахсияти фарҳангӣ, ақида ва андешаҳои олимони ватанию хориҷӣ роҷеъ ба тарбияи ватандӯстӣ ва шохасари академик Бобоҷон Ғафуров “Тоҷикон”, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”, “Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон”, “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон”, Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Консепсияи миллии сиёсати ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, “Барномаи миллии рушди иҷтимоии ҷавонон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026”, “Барномаи давлатии тарбияи ватандӯстӣ ва таҳкими ҳувиати миллии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2023-2027”, “Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва стандартҳои давлатии таҳсилоти умумӣ ташкил медиҳанд.

Асосҳои методологии таҳқиқотро таҳқиқотҳое, ки солҳои охир гузаронида шуда, ба масъалаҳои тарбияи ватандӯстӣ ва ташаккули ифтихори ватандӯстӣ дар байни насли наврас бахшида шудаанд. Дар ин пажӯҳишҳо афкори андешаҳое, ки дар ташаккули

ватандӯстӣ аҳамияти назаррас доранд, мавриди эътибор қарор гирифтаанд, ки онҳо ҷузъи муҳимми низоми маориф ҳисобида мешаванд.

Дар таҳқиқотҳои оид ба тарбияи ватандӯстӣ ва ташаккули ифтихори ватандорию меҳанпарастии дар замони муосир гузаронидашуда, бештар ба аҳамияти таърихию фарҳангӣ ва миллий дар рушди ватандӯстӣ ҳамчун як низоми таркибии тарбия таваҷҷуҳ карда шудааст.

Дар раванди таҳқиқот ғуноғунрангии андешаҳои аз маъхазҳои ғуноғун овардашуда, аз қабилӣ ҳуччат, далаҳои таърихӣ, адабиёт, таҳқиқи мушкilotи ватандӯстӣ дар дигар кишварҳо ва ғайра ба назар гирифта шудааст. Вазифаи муҳимми ин таҳқиқот муайян кардани он ғояҳо ва арзишҳои миллиест, ки барои ташаккули ватандӯстӣ заруранд.

Дар таҳқиқот ба нақши таълим ва низоми тарбия дар ташаккули ифтихори ватандӯстии наврасону ҷавонон таваҷҷуҳи хоса зоҳир карда шудааст. Олимон ва омӯзгорон усули равишҳои ғуноғуни тарбияи ватандӯстӣ, аз ҷумла, барномаҳои мактабӣ, корҳои беруназсинфӣ, ҷорабиниҳоеро, ки ба тарбияи ватандӯстии хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ нигаронида шудаанд, мавриди омӯзишу татбиқ қарор додаанд.

Таҳқиқотҳо дар соҳаи тарбияи ватандӯстӣ аҳамияти калони амалӣ доранд. Онҳо ба таҳияи равишҳои муассиру ҳадафгир ва стратегияҳои тарбиявӣ мусоидат карда, метавонанд дар низоми таълим барои ташаккули ҳисси ватандӯстӣ ва ифтихор аз кишвари худ дар байни ҷавонон истифода шаванд. Ин таҳқиқотҳо барои таҳияи барномаҳо ва фаъолиятҳои, ки шуури ватандӯстӣ ва шаҳрвандии фаъолро ташвиқ мекунанд, заминаи мусоид фароҳам меоранд.

Дар рисолаи илмӣ муқаррароти ислоҳоти низоми таълиму тарбия, ки дар ҳуччатҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудаанд, инчунин, талабот ва принципҳои тарбияи ватандӯстӣ, ки дар қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон”, “Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон”, Консепсияи миллии маълумот, Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян шудаанд, истифода гардидааст.

Сарчашмаи маълумот. Сарчашмаи маълумоти диссертатсияро асарҳои олимони соҳаҳои педагогика, фалсафа ва психология, ки фарогири ҷанбаҳои педагогии тарбияи ватандӯстианд, ташкил медиҳад.

Заминаҳои эмпирикии таҳқиқот. Таҳқиқот дар заминаи таҷриба ва маълумоти бозғатимод, ки аз муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дастрас шудаанд; омӯзиш ва ҷамъбасти фаъолияти омӯзгорон дар самти омӯзонидани асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров; мушоҳидаи бонизомии раванди омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров аз ҷониби хонандагон, суҳбату вохӯриҳои инфиродӣ бо донишомӯзон ва тавассути корҳои таҷрибавию озмоишӣ санҷидани масъалаҳои дар фарзияи таҳқиқот баёншуда.

Методҳои таҳқиқот. Дар ҷараёни таҳқиқот аз усули таҳлили адабиёти илмӣ, таърихиву педагогӣ, таҳлили муқоисавӣ, бонизомии сохторӣ, саволу ҷавоб, пурсишнома, мушоҳида, суҳбат, мусоҳиба оид ба тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва коркарди омории иттилоот истифода карда шуд. Вобаста ба сатҳи омӯзиши асари бунёдии академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ пурсишномаи иттилоотӣ гузаронида шуд. Ҳамчунин, барномаи озмоишӣ омӯзиши асари зикршуда, ки аз ҷониби мо таҳия шуда буд, мавриди озмоиш қарор гирифт.

Пойгоҳи таҳқиқот: муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии № 8-и н. И.Сомонӣ, № 35-и н. Шохмансури шаҳри Душанбе ва 3, 4-и шаҳри Ваҳдат.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот ба таври хоса аз инҳо иборатанд:

- асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ҳамчун воситаи тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муайян ва аз ҷиҳати назариявӣ амалӣ асоснок карда шуд;

- бори аввал барномаи озмоишӣ омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ва

моделҳои педагогии ташаккули сифатҳои ватандӯстии хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мавриди истифода қарор дода шуд, ки самарабахшии таҳқиқотро ифода намуда, ба

ташаққули ватандӯстӣ ва меҳанпарастии хонандагон мусоидат мекунад;

- муайян карда шуд, ки омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров бевосита ба рушди ҳудогоҳиву худшиносии хонандагон мусоидат карда, ҳисси

муҳофизӣ таъриху фарҳанги милли буданро дар онҳо инкишоф медиҳад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Истифодаи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар таълим ва тарбияи ватандӯстии хонандагон аз омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ донишони чунин нуктаҳоро талаб мекунад:

- мазмуну муҳтавои асар ва мавқеи он дар ташаққули ҳудогоҳиву худшиносии миллии наврасону ҷавонон;

- метод, восита ва шаклҳои пешқадами омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров;

- роҳҳои ташаққули салоҳиятҳои маърифатӣ-таҳқиқотии хонандагон.

2. Омода будани омӯзгори дар бароҳмонии омӯзиши мақсадноку самарабахши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ва ба ин васила рушд бахшидани ватандӯстии хонандагон дар таълиму тарбия мазмуни зеро дорад:

- донишони мазмун ва меъёрҳои донишу малақаҳо оид ба тарбияи хонандагон, махсусан, тарбияи ватандӯстии онҳо дар замони муосир;

- донишони фароҳам овардани шароити мусоиди таълимию тарбиявӣ барои омӯзиши асари “Тоҷикон” -и академик Бобочон Ғафуров дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

- истифодаи метод, восита ва шаклҳои муосиру муассири тарбия дар раванди омӯзиш ва корҳои тарбиявӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ;

- истифодаи нағзҳои педагогӣ дар раванди ташкили баргузори машғулиятҳои беруназсинфӣ чиҳати омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ва муайян кардани мавқеи ин асар ҳамчун рӯкни таркибии таъриху фарҳанги милли.

3. Барои ташаккулу тақмили тайёрии касбии омӯзгорон, дар курси “Назария ва методикаи тарбия”ворид намудани мавзӯҳои зерин, ки Ватану ватандӯстӣ ва ватандориро инъикос намуда, ба рушди худогоҳиву худшиносӣ ва меҳанпарастии хонандагон мусоидат мекунанд. Аз ҷумла:

- аз худ намудани таъриху фарҳанги миллий, тарғиби қаҳрамоноҳои халқи тоҷик дар роҳи ватандорӣ ва ба ин васила ташаккул додани ватандӯстии хонандагон;

- азбар кардани мазмуну мундариҷаи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров, ошкор намудани ҷанбаҳои тарбиявии он дар замони муосир;

- нақши осори ниёгон, аз ҷумла, асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар инкишофи фаъолиятҳои ватандӯстонаи хонандагон;

- ҳавасмандии омӯзиши амиқи илмҳо ва касби омӯзгорӣ бо мақсади рушди тарбияи ватандӯстӣ дар ҷомеаи муосир ҳамчун шахсияти рушдёфта, ояндасоз ва ватанхоҳу меҳанпараст.

4. Ҷиҳати инкишофи сифатҳои ватандӯстонаи хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ муҳим аст, ки дар раванди корҳои беруназсинфӣ тадбирҳои зер амалӣ карда шаванд:

- ба роҳ мондани мутолиаи китоби “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ва баргузори ҷорабиниҳои беруназсинфӣи мух-талиф вобаста ба мазмун ва муҳтавои асар;

- тарғиб ва равнақи фаъолиятҳои ватандӯстона байни хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ (ҳифзи анъана, расму ойин, забон ва адабиёт, таъриху фарҳанги миллий ва ғанигардонии фонди осорхонаҳои мактабӣ);

- ташкили сайрҳои таърихӣ ба осорхонаҳои таърихӣю кишваршиносӣ;

Аҳамияти назариявии таҳқиқот:

- раванди фаъолияти таълимӣ ва шароиту нақши муассисаи таҳсилоти миёнаи

умумӣ дар тарбияи ватандӯстии хонандагон мавриди таҳлил ва таҳқиқ қарор гирифт;

- зимни омӯзиш мавқеи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар

- зимни омӯзиш мавқеи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ошкор карда шуд;

- асосҳои педагогӣ ва самарабахши омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ дар заминаи озмоишҳо муайян карда шуд;

- бо баргузори корҳои озмоишӣ шароити педагогӣ ва воситаҳои ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон ҷиҳати омӯзиш ва ҳифзу ғанӣ гардондани мероси таърихиву фарҳангӣ амалӣ гардид.

Аҳамияти амалии таҳқиқот:

- дар раванди фаъолияти таълимии муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ шароити педагогии рушди тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тариқи озмоишҳо асоснок карда шуд;

- мавқеи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва нишондиҳандаву сатҳҳое, ки тарбияи ватандӯстии хонандагонро тавсиф мекунанд, муайян гардиданд;

- метод, восита ва шаклҳои омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров муайян ва унсурҳои алоҳидаву ҷузъҳои таркибии тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ коркард ва мушаххас карда шуданд;

- тавсияҳои илмӣ амалӣ нисбат ба ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон ҳамчун сифати муҳимми касбии омӯзгорон коркард ва пешниҳод гардиданд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои диссертатсия: хулосаҳои назариявӣ ва тавсияҳои амалӣ тибқи муқаррароти аввалияи назариявӣ; мантиқи илмӣ таҳқиқи масъала тавассути интиҳоби методҳои ба предмет, ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот муносиб, давомнокии қори таҷрибавию озмоишӣ, таҳлили бонизомии натиҷаи ҷавобҳои иштирокчиёни таҳқиқот ба даст омаданд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия ба бандҳои 3,4 ва 5-и шиносномаи ихтисоси илмӣ

13.00.01 Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мувофиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ аз инҳо иборат аст:

- инихоби мавзуи таҳқиқот, таҳлили амиқи адабиёт, сарчашмаҳои илмӣ, баррасӣ, шарҳу тафсири маълумоти дарёфтшуда ва банизодарории онҳо, коркарди мушоҳида ва таҷрибаву озмоиш бо зикри натиҷаҳои бадастомада;

- таҳия ва интишори мақолаву дастурҳои илмӣ доир ба мавзӯ;

- омӯзиш, таҳлил ва арзёбии роҳҳои гуногуни истифодаи восита ва шаклҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар фаъолияти омӯзгорӣ, ҳамчун масъалаи педагогӣ дар адабиёти илмӣ, педагогӣ ва раваншиносӣ;

- муайян кардани муҳтавои педагогӣ, моҳият ва мавқеи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар фаъолияти омӯзгорӣ ва тарбияи ватандӯстии хонандагон;

- пешниҳоди тавсияҳои методӣ, барномаи озмоишии омӯзишӣ барои омӯзгорон доир ба восита ва шаклҳои муосиру самарабахши тарбияи ватандӯстӣ дар раванди таълиму тарбия;

- гузаронидани корҳои таҷрибавию озмоишӣ, мавриди таҳлил ва арзёбӣ қарор додани натиҷаи таҳқиқот.

Тасвиб ва амалисозӣ. Автореферат ва маводи илмӣ батабъ-расондаи муаллиф мазмуни пурраи диссертатсияро инъикос наму-да, натиҷаҳои таҳқиқот дар конференсияҳои илмӣ-амалии ҳарсолаи олимон ва омӯзгорон, машваратҳои августи омӯзгорон, чаласаҳои кафедраи педагогика ва психологияи Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ, Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобочон Ғафуров, Пажуҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон баррасӣ гардиданд ва дар амалияи фаъолияти муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии ҷумҳурӣ татбиқ карда шуданд.

Интишорот аз рӯи мавзуи диссертатсия. Натиҷаҳои диссертатсия дар 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 1 дастур ва 1 барномаи озмоишии омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров инъикос ёфтааст.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия бо муқаддима, се боб, нӯҳ параграф, ҳулосаҳои умумӣ ва тавсияҳо, рӯйхати адабиёти истифодашуда, дар маҷмӯъ 181 саҳифаро ташкил дода, аз 4 ҷадвал ва 2 диаграмма ва 1 замима иборат аст.

МАЗМУНИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Дар муқаддима мубрам будани мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи қорқарди он омӯхтаву таҳлил гардида, заминаҳои методологӣ, мақсад, объект, предмет ва вазифаву фарзияҳои таҳқиқот маълум карда шуд.

Зимни боби якум, ки “Асосҳои назариявӣ-методологии тарбияи ватандӯсти хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ” ном дорад, масъалаҳои: адабиёти илмӣ-педагогӣ дар робита ба мавзӯи таҳқиқот ва таҳлили он, ҷанбаҳои педагогии ташаккул ва тарбияи маънавӣ-ватандӯстӣ, мазмуни тарбияи ватандӯстӣ ҳадаф ва вазифаҳои он дар раванди таҳсилоти муосир муҳокима карда шудаанд.

Бо таҳқиқи масъалаи зербоби 1.1., боби 1-и диссертатсия “Таҳлили адабиёти илмӣ-педагогӣ дар робита ба мавзӯи таҳқиқот” муайян карда шуд, ки дар гузашта ва имрӯз олимони соҳа таҳқиқу баррасии тарбияи ватандӯсти наврасону ҷавонро муҳим арзёбӣ карда, ташаккули онро тақозои ҳама давру замон донистаанд. Бо назардошти истиқоли давлатӣ, таҳаввулоти сиёсӣ, иҷтимоию маънавӣ ва мафкураи гуногуни ҷаҳони муосир, зарур аст, ки афкори миллӣ, шуури миллӣ-ватандӯсти насли ҷавон тақвият дода шавад, ки ин ба инкишофи андешаи миллӣ дар шуури инсоният, эҳёву гиромидошти забони модарӣ, фарҳангу анъанаҳои миллӣ мусоидат менамояд.

Ҳамчун ҳазинаи маънавиёти ҷаҳонӣ эътироф шудани асарҳои мутафаккирон ва шоирони машҳури тоҷик, Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавӣ, Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ, Ибни Сино, Носири Хусрав, Ҳофизӣ Шерозӣ, Саъдии Шерозӣ, Амирхусрави Деҳлавӣ, Камоли Хучандӣ, Абдурахмони Ҷомӣ, Аҳмади Дониш, Садриддин Айনী, Мирзо Турсунзода, ки саршори маънавиёти баланду ахлоқи неку ва инсондӯстиву инсонгароиянд, дар табиғи

ватандӯстиву меҳанпарастӣ, сулҳу субот ва равнаки андешаи миллӣ дар низоми таҳсилот нақши бориз доранд.

Асарҳои зикршуда маърифату маданияти халқи тоҷикро инъикос намуда, ватандӯстиву ифтихор қардан аз кишвари худро дар ҷаҳони наврасону ҷавонон меҷарояд, таваққули миллии онҳоро инкишоф медиҳанд. Паҳлуҳои муҳими таърих, анъана ва фарҳанги халқро ифода қарда, дар ҳифз ва ба наслҳои оянда мерос гузоштани ин ҳазинаи маънавию ахлоқӣ аҳамияти бузург доранд. Онҳо ҳамчун манбаи илҳом ва минбари таҷрибаву ибрат барои ҷавонон, дар самти дарки дурусти маърифат, зебоипарастӣ ва инкишофи донишу маънавиёт хидмат қарда, дар ташаккули ҳувияти миллӣ ва рушди Тоҷикистони азиз мусоидат мекунанд.

Масалан, Абулқосим Фирдавӣ дар асари безаволаш “Шоҳнома” ватандӯстӣ ва қаҳрамонони тоҷикро дар мисоли Рустаму Сиевуш, Гурдофарид ва дигарон возеҳу равшан ва барҷаста нишон додааст.

Академик Бобочон Ғафуров дар китоби “Тоҷикон” ҳангоми баёни ҳаёти маданӣ ва илмию фарҳангии асри XI, донишманди маъруфи он замон Носири Хусравро дар адабиёти тоҷик чун мутафаккир, шоир, донандаи илмҳои ҳикмат, адолатпарвар ва ватандӯсту озодиҷӯ нишон додааст.

“Ғулистон”-и Саъдии Шерозӣ инъикосгари зебоҳои бемисли Ватан ва ватанпарастӣ мебошад.

Донишмандони тоҷик ташаккули ҳисси муҳаббат ба Ватан, дӯст доштани он ва муҳофизати манфиатҳои миллату худ будани наврасону ҷавонро ҷавҳари қори тарбия муайян қардаанд.

Қамолиддини Биноӣ дур будан аз ватанро чунин ба қалам додаст: “Ҳар ки аз Ватан маҳрум бошад, чун марде дар мотам аст”.

Зайниддин Маҳмуди Восифӣ ҳимояи дину миллатро “оброӣ, номус ва фазилати инсонӣ” нигоштааст.

Асарҳои мутафаккирони барҷастаи тоҷик паҳлуҳои муҳими таърих, анъана ва

фарҳанги халқро ифода қарда, барои ҳифз ва ба наслҳои оянда мерос мондани онҳо мусоидат мекунанд. Онҳо ҳамчун манбаи илҳом барои ҷавонон, инкишоф додани дарки зебоипарастӣ ва донишу маданияти худ хизмат мекунанд. Ҳамин тавр, осори

зикршуда дар таҳкими хувияти миллӣ ва рушди босуботи Тоҷикистон нақши арзанда доранд.

Корҳои олимони соҳаи педагогикаи тоҷик оид ба тарбияи ватандӯстӣ ғуруриш буда, онҳо тавонистаанд, ки дар таҳқиқотҳои самт, роҳҳои муассири ҳудӯҳи худшиносӣ, ватандӯстиву ифтиҳор аз Ватан кардано муайян созанд.

Бо дарназардошти андешаҳои баёншуда таъкид менамоем, ки дар замони истиқлоли давлатӣ назария ва методикаи фаъолияти педагогии омӯзгорон дар самти тарбияи ватандӯстӣ муҳим ба шумор рафта, тақмилу инкишофи он зарур мебошад. Зеро тарбияи ватандӯстии хонандагон ҷузъи таркибии тарбияи маънавӣ буда, мафҳумҳои “тарбияи маънавӣ”, “тарбияи шаҳрвандӣ” ва “тарбияи ҳарбӣ” мабноси тарбияи ватандӯстӣ ба ҳисоб рафта, татбику истифодаи бошууронаи онҳо дар мактаб ҳисси шаҳрвандӣ, сифатҳои олии ҳештаншиносию ватандӯстии хонандагонро баланд мебардорад.

Ба андешаи мо, “муассисаи таълимӣ бояд тавре фаъолият намояд, ки дар ниҳоди донишомӯзон мазмунӣ ватанпарастӣ аз дарки бошууронаи манфиатҳои давлату ҷомеа ибтидо гирифта, онҳо манфиатҳои ҳудро ба манфиатҳои ҷомеаву миллат пайванд карда тавонанд, хувияти миллиашонро ташаккул дода, ба таърих, давлатдорӣи миллӣ, рамзҳои он, дастовардҳои илму фарҳанг, забон, анъанаҳои миллӣ эҳтиром ғузоранд”.

Бо баррасии масъалаи зербоби 1.2., боби 1.,-и диссертатсия “Ҷанбаҳои педагогии ташаккул ва тарбияи маънавӣ-ватандӯстӣ” зикр менамоем, ки аҳлоқу маънавиёти хонандагон дар муассисаи таълимӣ шакл гирифтаву рушд меёбад, ҳудӯҳи худшиносӣ, ватандӯстӣи ватанпарастӣ, шинохти таърих ва фарҳанги миллӣ аз ҷониби онҳо бо ҳидояту водоркунии омӯзгорон дар мактаб амалӣ мешавад. Омӯзгор дар ин роҳ бояд омӯзандаву раҳнамо бошад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо назардошти авзои сиёсии ҷаҳони муосир, камолоти маънавию ахлоқии наврасону ҷавонон ва аз худ намудани таъриху фарҳанги миллиро аз масъалаҳои муҳими тарбия муайян карда, оид ба рушди андешаи миллӣ таъкид менамоянд: “Бояд мафҳуми Ватан, ғиромидошти он рӯйдодҳои воқеии таърихӣи миллатро биомӯзем,

бидонем ва ба фарзандонамон фаҳмонем, то ки аз гузашта ибрат бигиранд. Рӯ овардан ба таърих ва омӯзиши он маҳз барои худогоҳӣ, бедории миллати мо басо ногузир аст. Ба назарам, ифтихор аз гузаштаи халқу миллати худ вақте бачову шоиста аст, ки онро донӣ, дарк кунӣ ва аз бурду бохташ огоҳ бошӣ” [140: С.158].

Мақсади асосии ин таъкид аз он иборат аст, ки гирифтани таълиму тарбия танҳо омили муайянкунандаи камолоти маънавию ахлоқии инсон нест. Роҳбари давлат ба он боваранд, ки барои камолоти комили маънавӣ, ҷаҳонбинии васеъ, дониши густарда дар бораи Ватан, ватандӯстӣ ва таърихи кишвари худ лозим аст.

Ватандӯстӣ, ба андешаи Сарвари давлат, ҷузъи ҷудонашавандаи камолоти инсон ва тарбияи ӯ мебошад. Вай бар ин назар аст, ки масъалаи тарбияи ҳисси ватандӯстӣ бояд, пеш аз ҳама, дар заминаи тарбия ва ташаккули шахсият баррасӣ шавад, на ба як соҳаи алоҳида ва ё мансуб ба ягон соҳаи дигар.

Ҳамин тавр, ғояи асосӣ ин аст, ки ватандӯстӣ ва камолоти инсонӣ ба ҳам робитаи ногусастанӣ дошта, ташаккули ҳисси ватандӯстиро ҷузъи ҷудонашавандаи таълиму тарбияи инсон доништан талаби замон аст.

Тарбия ва тарғиби арзишҳои ахлоқию фарҳангӣ аз тадбирҳои мебошад, ки омӯзгор маънавиёти хонандагонро баланд бардошта, ҳисси ватандӯстии онҳоро тавсеа мебахшад.

Мо, бар он ақидаем, ки тарбияи маънавию ахлоқӣ дар ташаккули насли солиму ватандӯст нақши калидӣ дорад. Ватандӯстӣ, ба назари мо, зухуроти муҳаббат ба Ватан буда, ба рушди робита бо таърих, фарҳанг ва арзишҳои милли мусоидат мекунад. Таъмини моддию маънавии муассисаҳои таълимӣ ва омӯзгорон воситаи муҳими расидан ба ин ҳадаф мебошад. Аммо дар ташаккули ҳисси ватандӯстӣ дар байни хонандагон оила низ нақши муҳим дошта, он як гурӯҳи иҷтимоӣ маҳсуб мешавад, ки моликияти давлатро дорад.

Таълиму бузургдошти арзишҳои маънавӣ ва фарҳангӣ аз ҷумлаи кӯшишҳоест, ки омӯзгор бояд дар ташвиқу тарғиби онҳо ба шогирдон бедареғ кумак расонад ва дар ниҳоди онҳо маънавиёт ва ҳиссиёти Ватану ватанпарвариро парваришу ташаккул диҳад.

Мо, бар он назарем, ки “тарбияи маънавӣ-ахлоқӣ” чун зерби-

нои устувору боэътимод дар ба камолрасии насли солиму ватандӯст нақши муҳим дошта, ватандӯстӣ, муҳаббат ба Ватан ва эҳтиром гузоштан ба таъриху фарҳанг ва арзишҳои миллиро дар байни хонандагон вусъат мебахшад. Аз ин рӯ, “барои расидан ба ин ҳадафи олий омӯзгорону муассисаҳои таълимиро мебояд дар ҳамкорӣ бо оила, ки гурӯҳи иҷтимоӣ, объекти муҳими ватандӯстӣ доништа мешаванд ҳисси ватандӯстиву соҳибдавлатиро дар замири шоғирдон парвариш намоянд. Зеро, Ватан -оила ва оила -Ватан аст”.

Дар зербоби 1.3., боби 1.-и диссертатсия, ки “Мазмуни тарбияи ватандӯстӣ ҳадаф ва вазифаҳои он дар раванди таҳсилоти муосир” муайян гардидааст, мақсаду вазифаҳои таҳсилот дар робита бо рушди соҳаи маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳуҷҷатҳои муҳими давлатӣ муайян гардидаанд, ки дар онҳо суннатҳо ва арзишҳои миллию таърихӣ ва умумибашарӣ таҳлилу баррасӣ шудаанд.

Дар робита ба ин, академик Муҳаммад Лутфуллозода тарбияи шахсияти ғаёлу ояндасоз, дустдори Ватан, муҳофизи таъриху фарҳанги милли ва содиқи миллати хеш буданро меҳвари ғаёлияти муассисаи таълимӣ муайян карда, дар ин маврид менависад: “Иттилооти бештар дар бораи кишвар, таърих, арзишҳои моддию маънавӣ ва дигар муқаддасоти он, бедор намудани ҳис ва меҳри хонандагон ба Ватан ва модар, волияти конун ва тарбияи эътирофу риояи он, тарбияи маърифат хувият, ифтихори шаҳрвандӣ ва масъулияти уҳдадорӣ шаҳрвандон, аз ҷумла, хонандагон дар назди халқу Ватан” мебошад [71: С.158].

Вобаста ба ин, мактаби муосирро мебояд ба арзишҳои асосии таҳсилот афзалият дода, дар иртибот ба рушди шахс, дарки волеи ватандӯстӣ, принсипи гуманистӣ, мафҳумҳои ваҳдат ва ифтихори милли, баробарҳуқуқӣ, ҳамкорию ҳамдигарфаҳмӣ, таҳаммул ва ҳусни тафохуми хонандагон тадбирҳои заруриро дар амал татбиқ намояд.

Дар боби дуюми диссертатсия, ки “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ҳамчун осори гаронмоя дар тарбияи ватандӯстии насли наврас” ном дорад, мо масъалаҳои: нашр ва мазмуни қисмҳои асар, мавқеи тарбияи ватандӯстӣ дар китоби “Тоҷикон”-ро ба риштаи таҳқиқ қашида, дар ин росто “моделҳои тарбияи

ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро дар заминаи омӯзиши асари “Тоҷикон”- и Бобочон Ғафуров”-ро таҳия ва мавриди озмоиши педагогӣ қарор додем. Андешаамонро оид ба арзишманду пурқимат будани ин асар дар тарбияи ватандӯстии насли наврас ба таври зайл баён мекунем: “Омӯхтан ва дониستاني таъриху фарҳанги ниёгон, аз як ҷониб, худшиносию ҳудогоҳии миллии хонандагонро ташаккул диҳад, аз тарафи дигар, онҳоро ба таърих, арзишҳои милливу умумибашарӣ шинос намудаву ба камолоти маънавию маърифатӣ мерасонад”. Аз ин рӯ, муассисаҳои таҳсилоти миёнаро мебояд дар ин самт тадбирҳои мушаххас амалӣ намоянд.

Дар зербоби 2.1., боби 2.,-и диссертатсия, ки “ Таърихи нашр ва мазмуни асосии фаслҳои китоби “Тоҷикон” ном дорад, муайян карда шуд, ки асари мазкур шуруъ аз соли 1944 зиёда аз 16 маротиба мавриди нашр қарор гирифтааст. Махсусан, дар даврони соҳибдавлатии тоҷикон ин асар 5 маротиба, аз ҷумла, солҳои 1998, 2009, 2010, 2011 ва билохира, соли 2020 бахшида ба 30-солагии Истиқлоли давлатӣ бо ибтиқори Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ин шоҳасар аз нав ба таъъ расида, тухфаи бебаҳои Сарвари давлат ба ҳар як оилаи тоҷик гардид.

Бо таҳлили мазмуни асосии фаслҳои китоби “Тоҷикон” ба хулосае омадем, ки асари мазкур ғурури баланду худшиносии миллии муаллифро инъикос ва дар ҳаёти илмиву фарҳангии Шурави падидаи нодир ба шумор рафта, муборизаи халқи тоҷик ва халқҳои дигари Хуросонзамину Мовароуннаҳрро ба муқобили ҷабру ситам, бедодгарии низомҳои давлатдорӣ ва талошҳо барои озодӣ баён мекунанд.

Асари “Тоҷикон ”-и академик Бобочон Ғафуров ҷамъияти ибтидоӣ то ҳамроҳшавии Осиёи Миёна ба Россияро баён карда, фасли якум дар бораи сохти ҷамъияи ибтидоӣ дар Осиёи Миёна, фасли дуюм, оид ба ҳаёти қавмҳои мухталиф ва аҷдоди тоҷикон дар давраи инкишофи муносибатҳои ғуломдорӣ, фасли сеюм, перомунӣ ибтидоӣ муносибатҳои феодалӣ дар Осиёи Миёна, фасли чаҳорум роҷеъ ба тараққиёти сохти феодалӣ, фасли панҷум, доир ба таърихи халқи тоҷик аз ибтидои асри ХҶ то миёнаи асри ХХ ба

фасли шашум, дар хусуси ҳамроҳшавии Осиёи Миёна ба Россия, инкишофи муносибатҳои капиталистӣ то ғалабаи Инқилоби Октябр маълумот медиҳад.

Арзиши аслии ин шоҳасар дар он аст, ки маълумоту далелҳои бар пояи беш аз ҳазор китобу мақолаи илмӣ таълиф шуда, асосан ба манфиатҳои миллии тоҷикон нигаронида шудааст.

“Тоҷикон” дигаргуншавиҳои иқтисодиву иҷтимоии ҳукмронҳои ҳамон давра, ҳаёти душвору бомашақат, ҳиҷрати қавму қабилаҳои гуногун ва ғасби сарват, таъриху фарҳанги онҳо аз тарафи золимонро баён намуда, дастоварду пешрафтҳои илмию фарҳангӣ ва ҳақшиносиву ҳақиқати таърихӣ халқи тоҷикро равшан месозад.

Ин асар баёнгари муҳимтарин таҳаввулотӣ мактабу маорифи тоҷик дар таърих ба шумор рафта, аз нигоҳи моҳият дар илми педагогика барҷастатарин асар доништа мешавад.

Вобаста ба ин, насли ҷавонро мебояд дастовардҳои имрӯзаи халқи худро боназардошти рӯйдодҳои дирӯза беғаразона ва воқеъбинона арзебӣ намуда, таърих, фарҳанг, манфиатҳои миллий ва мукаддасоти кишварро ҳифзу эҳтиром намоянд.

Халқи тоҷик дар тӯли ҳазорсолаҳо ба шарофати шахсиятҳои муборизу ҷасур, ватандӯсту меҳанпарвар, донишманд ва бонангу номусаш ба ганҷинаи таърих ва тамаддуни башар саҳми мондагору гузоштааст. Тоҷикон чун миллати фарҳангсолору тамаддунсоз дар ҳама давраи замон ба зулму ситам ва ғочираву даҳшатҳои таърихӣ муборизаи беамон бурдаанд. Ин халқи озода дар ҳама марҳилаҳои таърих барои ҳифзи ҳувиёт ва анъанаву арзишҳои миллии хеш бо қавму қабилаҳои саҳрогарду бодиянишин ва бадхоҳони миллат муқобилият нишон дода, дар ин роҳ ҳазорон нафар фарзанди номоварро аз даст додааст ва бо душворӣ ба истиқлолу озодӣ расидааст.

Ин ҷо наврасону ҷавононро мебояд, бо дарки масъулият ва ҳисси баланди ватандорӣ таъриху фарҳанги халқи азизашонро омӯзанд, аз гузаштаи мондагоруш сабақ гиранд ва ба корномаи таърихӣ қаҳрамононаш эҳтиром гузошта, баҳри ҳифзи манфиатҳои миллий пайваستا талош варзанд.

Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба мавқеи тарбияи ватандӯстӣ дар инкишофи ҳувиёти миллий чунин таъкид

кардаанд: “Мақсад ва вазифаҳои тарбияи ватандӯстӣ ин ташаккули хувияти миллий ва тарбияи шаҳрвандон дар руҳияи ватандӯстӣ ба ҳисоб меравад”[140: С.78].

Таъкиди Сарвари давлат маънои онро дорад, ки танҳо миллати худшинос ва дорои ҳисси баланди ватандӯстидошта метавонад истиқлолу Ватани худро ҳифз намояд. Зеро маҳз худшиносии миллий метавонад ҳастӣ ва пайдории давлату миллатро таъмин намуда, муттаҳидию давлатсозиро устувор созад.

Зимни омӯзиши зербоби 2.2., боби 2-и диссертатсия “Мавқеи тарбияи ватандӯстӣ дар китоби “Тоҷикон” таъкид менамоям, ки: яке аз воситаҳои воқеии рушди худшиносиву ватандӯстӣ шинос кардани хонандагон ба дастовардҳои таърихиву фарҳангии гузаштаи миллат, эҳёи ҷашнҳои аҷдодӣ, бузургдошти муҳимтарин санаҳои таърихӣ ва солгарди фарзандони фарзонаи миллат, бунёду аз-навсозии мероси фарҳангӣ ва гиромидошти муқаддасоти давлатӣ мебошад.

Асари бунёдии академик Бобоҷон Ғафуров “Тоҷикон” аз восита ва тадбирҳои муҳим дар самти рушди худшиносӣ, тафаккури миллий ба шумор рафта, имкон медиҳад, ки наврасону ҷавонон аз гузаштаи худ, марзу буми аҷдодӣ ва корномаи ниёгон дар роҳи ватандорӣ ба таври воқеӣ огоҳ шуда, худогоҳу худшинос шаванд, ифтихор аз давлату миллат намуда, ватандӯсти асил тарбия ёбанд.

Ин асари бунёдӣ бо далелҳои амику устувораш дар таҳкиму рушди асосҳои назариявӣ ва методии масъалаҳои тарбияи ватандӯстӣ нақши муассир ва раҳнамоӣ дошта, мазмуни қорҳои тарбиявиро мушаххас менамояд, такмил медиҳад ва ба инкишофи ватандӯстии хонандагон замина мегузорад.

“Тоҷикон” асари бунёдӣ ва василаи ватандӯстиву меҳанпарастӣ, баёнгари бедорӣ, сарбаландиву қаҳрамонӣ ва мардонагии миллати тоҷик ва талашҳои таърихӣ онҳо дар роҳи озодии ватан мебошад.

Вобаста ба ин, Президенти мамлакат чунин таъкид мекунанд: “Тоҷикон”-и академик Бобоҷон Ғафуров шиносномаи миллати мо буда, дар ташаккули худшиносии миллий ва рушди тафаккури таърихӣ тоҷикон хизмати шоиста кардааст. Итминони комил дорам, ки китоби мазкур солҳои баъдӣ низ рисолати худро иҷро карда, ба

болоравии ҳисси ватандӯстии наслҳои ояндаи кишвар мусоидат менамояд”[34: С. 14-15].

Бо дарназардошти таҳаввулот ва авзои сиёсии ҷаҳони муосир “Тоҷикон”, ки инъикосгари таъриху фарҳанг, диловарию қаҳрамонҳои ниёғони миллати тоҷик дар роҳи дӯст доштану ҳимояи Ватан маҳсуб меёбад, наврасону ҷавононро мебояд бо омӯзиши ин асари оламшумул аз гузаштаи хеш огаҳ шаванд, асл, аҷдоди худро гиромӣ доранд ва дар ҳифзи марзу буми кишвар бо амри дил, содиқона, доимо тайёр бошанд.

Олими тоҷик У. Ғаффоров дар асараш “Равшангари таърих”.- Душанбе: Ирфон соли 1990 дар бораи арзиш, шоистагии асари “Тоҷикон” ва баҳои олимони шинохтаи ҷаҳон ба китоби мазкур чунин навиштааст: “Шарқшиноси шинохта Иржи Бечка бо дарназардошти арзиши баланди илмиаш мавқеи ин асари бунёдиро ба таври зерин муайян кардааст: “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров на танҳо ҳудуди имрӯзаи Тоҷикистон, балки таърихи тамоми тоҷикони Осиёи Миёна, ҳамчунин, қисмати бузурги Афғонистони имрӯзаро фаро гирифтааст. Аз ин лиҳоз асари мазкур на танҳо барои халқи тоҷик, инчунин, барои донишмандони таърихи инкишофи тамоми халқҳои Осиёи Марказӣ аҳамияти калон дорад” [29: С.35].

Ба андешаи мо, “Тоҷикон”: “на танҳо инъикосгари мероси таърихӣ фарҳангии халқи тоҷик, балки баёнгари таърихи халқҳои дигари Осиёи Марказӣ низ мебошад”.

Бо таҳқиқи зербоби 2.3., боби 2-и рисола “Моделҳои тарбияи ватандӯстии хонандагонӣ муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ зимни омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров” ба хулосае омадем, ки ҷиҳати ташаккули ватандӯстии хонандагон мебояд, аз усулҳои муосири таҳқиқот ба монанди амсиласозӣ истифода кард. Дар замони муосир моделсозӣ дар ҷараёни омӯзиш ва таҳқиқот мавқеи хос пайдо намуда, дар ин раванд муваффақият метавонанд тасаввуроти назариявӣ ба амалия ҳамгиро намоянд ва технологияҳои самарабахшро мавриди истифода қарор диҳанд, ки ба талаботи замони муосири таълим ва таҳқиқот ҷавобгӯанд. Аз ин рӯ, моделсозӣ дар илми педагогика гузаришро аз мушоҳидаҳои эмпирикӣ ба идоракунии оғӯнаи равандро

педагогӣ таъмин карда, наоварии педагогиро раванқ мебахшад ва ба баланд бардоштани сифати таълиму тарбия мусоидат мекунад. Дар ин замина мо, модели педагогӣ-иҷтимоиро таҳия кардаву мавриди таҷрибаи педагогӣ қарор додем, ки он мавқеи ин асарро дар ташаккули ҳисси ватандӯстии хонандагон муайян, роҳу усул ва тарбияи хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро зимни омӯзиши “Тоҷикон” ошкор ва нишондиҳандаҳои дараҷаи тарбияи ватандӯстии хонандагонро равшан кард.

Боби сеюм, ки “Роҳу усул ва воситаҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон дар заминаи омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров” унвон шудааст, масъалаҳои: қойгоҳи “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров дар ташаккули ҳисси ватандӯстии хонандагон, роҳу усул ва тарбияи насли наврас зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров ва меъёрҳо, нишондиҳандаҳои дараҷаи тарбияи ватандӯстии хонандагон дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мавриди таҳқиқу озмоиш қарор гирифтаанд.

Дар раванди омӯзиши зербоби 3.1., боби 3-и диссертатсия, ки “Мавқеи “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров дар ташаккули ҳисси ватандӯстии хонандагон” унвон шудааст, мо ба хулосае омадем, ки бо дарназардошти мазмуну муҳтаво асари “Тоҷикон” баёнғари таърих ва фарҳанги бою ғанӣ, қаҳрамониҳои ниёғони тоҷик дар таърихи инсоният маҳсуб ёфта, ҳамчун маҳзани ҳештаншиносӣ дар шарҳу тавзеҳи рӯйдод, давраҳои таърихӣ, чехраҳои мондагори таърихиву фарҳангии ин миллати озода дар тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон мавқеи муҳим дорад. Масалан:

- бо далелҳои раднопазири таърихӣ, қаҳрамониҳои халқи тоҷик дар роҳи озодӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллий ба хонандагон олиҳимматӣ, озодфикрӣ, ҷавонмардиву дӯст доштани Ватан ва ҳимояғари сарватҳои таърихиву фарҳангии ҳеш буданро меомӯзонад;

- таърихи норавшани ниёғони тоҷикро ошкор намуда, ба ҳудогоҳиву ҳудшиносии хонандагон неруву тавсеа мебахшад ва ифтихор аз миллати ҳеш қарданро ба онҳо ёд медиҳад;

- мубориза, қаҳрамониҳои халқи тоҷикро дар роҳи ҳифзи марзу бум ва меҳанпарастӣ чун сабақ ба наврасону ҷавонон омӯзонида, ҳунари давлатдорӣ гузаштагонро ба насли имрӯзу оянда талқин менамояд;

- осори фарҳангиву илмӣи бостонро ба хонандагон ёд дода, насли наврасро ба хираду заковати гузаштагон шинос мекунад;

- ба сифати таҳқиқоти қадимтарин, қадим, асри миёна пайдоиши ҷомеаи инсониро дар Осиёи Марказӣ то ибтидои асри XX ва давраи нави халқи тоҷикро ба хонандагон шинос намуда, онҳоро ба худшиносии миллӣ ва устувор сохтани хотираи таърихӣ водор менамояд.

Бо таҳлилу баррасии зербоби 3.2., боби 3-и диссертатсия “Роҳу усул ва тарбияи насли наврас зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ” бо дарназардошти мазмуну муҳтаво мо ин асарро: “сарчашмаи ҳудогоҳиву худшиносии тоҷикон, таърихи пурифтиҳор, қорномаи шоистаи ниёғони миллати тоҷик муайян намуда”, восита ва шаклҳои тарбияи ватандӯстии хонандагонро тариқи барномаи махсуси омӯзишӣ ва гузаронидани ҷорабиниҳои зерин пешниҳод менамоем, ки ба омӯзиши бонизом ва мақсадноки асари зикршуда мусоидат мекунад. Аз ҷумла:

1. Ҳафтаи фаннӣ. Ҳафтаи фаннӣ ҷорабиниҳои мактабиест, ки дар давоми ҳафта доир ба омӯзиши ин ё он фан ва ё масъалаи муҳим баргузор карда шуда, ҳадафаш баланд бардоштани ҳавасмандии хонандагон ба омӯзиши фан мебошад. Дар ин росто, роҳбарияти муассиса бо мақсади ҷалби хонандагон ба асар ва омӯзиши он, мусоидат ба ташаккули донишҳои фаннӣ ва рушди тафаккур, мушоҳида, таҳлил ва таҳқиқоти илмӣи хонандагон, дар ҷамъомади умумимактабӣ ҳафтаи фаннӣро эълон намуда, онҳоро бо нақшаи ҳафта шинос менамояд.

2. Дарсҳои кушод. Чун дарс машғулияти омӯзгор бо аҳли синф ва хонандагони алоҳида ба шумор меравад, ҳадафи он дар доираи барномаи таълимӣ ва имконот рушди шахсияти хонанда ва тарбияи он мебошад. Дар ин раванд роҳбарияти муассиса нақшаи дарсҳои кушодро барои синфҳои 10-11 оид ба омӯзиши асари “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров тасдиқ карда, дар роҳрави муассиса насб менамояд ва машғулиятҳо тибқи он гузаронида мешаванд.

3. Омӯзишҳои умумӣ. Ин ҷо омӯзгорон хонандагонро бо барнома ва тартиби омӯзиши фаслу бобҳои асар шинос карда, яқҳо ба хонандагон дар мавзӯҳои: “Зиндагиномаи Бобочон Ғафуров”;

“Бобочон Ғафуров сиёсатмадор ва абармарди таърихӣ”; “Бобочон Ғафуров- эҳёгари таъриху фарҳанги миллий”; “Бобочон Ғафуров-Қаҳрамони Тоҷикистон”; “Нақши Бобочон Ғафуров-дар баёни таърихи миллати тоҷик” ва амсоли инҳо ҷамъомадҳои умумимактабӣ баргузор мекунамд.

4. Конференсияҳои илмӣ-амалӣ. Конференсия аз калимаи латинии «confercio» гирифта шуда, ҷамъомади гурӯҳи донишмандон, мутахассисон ё шахсони алоҳида мебошад, ки бо мақсади муҳокимаи мавзӯи муайян гузаронида мешавад. Конференсиямачлиси машваратӣ, ҷамъомади намоёндагонӣ ташкилот, ҷамъомиши давлатҳо ва олимон барои муҳокимаи масъалаҳои махсус ба шумор рафта, дар шаклҳои зерин: илмӣ-амалӣ, илмӣ-назариявӣ баргузор карда мешавад.

Дар робита ба ин, бо роҳбарии омӯзгор хонандагон дар мавзӯҳои: “Бобочон Ғафуров-ахтари илму сиёсат”; “Тоҷикон»-падидаи инқилоббангези миллий”; “Тоҷикон ва талошҳои таърихӣ онҳо барои озодии Ватан”; “Мавқеи “Тоҷикон” дар худшиносии ҳудудҳои миллий ва ватандӯстии ватандорӣ” маърузаҳои илмӣ тайёр карда, тибқи нақша конференсияҳои илмӣ-амалӣ баргузор менамоянд.

5. Семинарҳои илмӣ. Семинар машғулияти амалиест, ки бо гурӯҳи хонандагон дар намудҳои зерин: семинари илмӣ- методӣ, омӯзишӣ ва семинар-машварат гузаронида мешавад. Вобаста ба ин, бо роҳбарии омӯзгор хонандагон дар мавзӯҳои: “Нақши асари “Тоҷикон” дар инъикоси мероси таърихӣ фарҳангии халқи тоҷик; “Мавқеи китоби “Тоҷикон»-и академик Бобочон Ғафуров дар тарбияи ватандӯстии хонандагон”; “Тоҷикон»-равшангари таърихи ифтихорбахши миллат” ва амсоли инҳо маърузаҳои илмӣ тайёр карда, тибқи нақша семинарҳои илмӣ баргузор менамоянд.

6. Маҳфили саволу ҷавоб. Маҳфили саволу ҷавоб ҷорабиниест, ки бо мақсади баланд бардоштани заводи хонандагон ба омӯзиши фан, доништану маълумот бештар пайдо намудан дар бораи рӯйдодҳои таърихӣ, мавзӯ ва масъалаҳои муҳим гузаронида мешавад. Дар ин ҳангом, хонандагон бо роҳбарии омӯзгор фаслу бобҳои асарро аз худ намуда, дар мавзӯҳои: “Таърихи гузашта ва

сабақомӯзи халқи тоҷик”; “Тоҷикон”- баёнгари таъриху фарҳанги миллат” ва амсоли инҳо маҳфили саволу ҷавоб ташкил мекунад.

7. Навиштани иншо. Иншо усули муташаққилонаи изҳори ақида дар бораи мавзуи интиҳобшуда буда, одатан, он аз нуқтаи назари интиқодӣ анҷом дода мешавад. Иншо жанри адабии ба наср навишташуда ҳисобида мешавад, ки дониш ва андешаҳои нависандаро дар асоси таҷрибаҳои шахсӣ баён мекунад. Дар ин ҳангом хонанда метавонад аз чехраҳои адабию манбаъҳо ва тасвирҳои таърихӣ- бадеӣ истифода барад. Вобаста ба ин, омӯзгорон ба хонандагон тавсия медиҳанд, ки дар мавзӯҳои: “Тоҷикон” ва тарбияи ватандӯстӣ; “Бозтоби мактабу низоми омӯзиш дар осори академик Бобочон Ғафуров”; “Инъикоси шахсиятҳои ватандӯсту меҳанпарвар, часуру мубориз ва озодиҳо дар “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров” ва амсоли инҳо иншо нависанд. Пас аз он иншоҳои хонандагонро таҳлил кардаву натиҷаашро дар толори муассиса баррасӣ ва дар ин замина ғолибони озмуни “Иншои беҳтаринро”-ро муайяну ҳавасманд мекунад.

8. Таҳияи лоиҳаҳои хурди илмӣ. Ин тадбири маърифатӣ бо гурӯҳи хонандагон оид ба ягон масъалаи муҳим роҳандозӣ шуда, мақсади он ташаққули қобилияти эҷодии хонандагон мебошад ва бо ин роҳ онҳо метавонанд таҳқиқот гузаронида, фикрашонро дар мавзӯҳои мухталиф дақиқ ифода кунанд ва ба натиҷаҳои дилхоҳ ноил гарданд. Вобаста ба ин, омӯзгорони фанӣ якҷо бо хонандагон (дар гурӯҳҳо) мавзӯҳои: “Тоҷикон”-шиносномаи миллат”; “Тоҷикон”-ифодагари рӯйдод, санаҳои муҳиму давраҳои таърихӣ, чехраҳои таърихсоз; “Тоҷикон”-асари бунёди ва ватандӯстона” ва амсоли инро мавзуи лоиҳаҳои илмӣ муайян намуда, ҷиҳати омода кардани онҳо ба шогирдон тавсияҳо медиҳанд ва натиҷаашро дар толори муассиса муҳокима мекунад.

9. Вохӯрӣ. Вохӯрӣ дар як ҷо ҳозир шудани гурӯҳи одамон, боздид, мулоқот (барои суҳбатҳои расмӣ) маҳсуб ёфта, бо мақсади равшан кардан, огаҳӣ ва маълумоти бештар гирифтани нисбат ба ягон масъалаи муҳим баргузор карда мешавад. Вобаста ба ин, роҳбарияти муассиса ва омӯзгорони фанӣ намояндагон-меҳмонони вохӯриро муайян карда, даъватнома таҳия мекунад.

Хонандагонро ба мухтаво, хадафи вохӯрӣ шинос намуда, дар мавзӯҳои ба асари “Тоҷикон” мувофиқ вохӯрӣ баргузор мекунад.

10. Фаъолиятҳои ватандӯстона. Тадбири маърифатист, ки бо мақсади шинос намудани хонандагон ба фаъолияти осорхона, таъриху фарҳанги миллий ва ба ин васила, дар ниҳоди онҳо тақвият бахшидани андешаи гиромидошту ҳифзи осори гузаштагон ба амал бароварда мешавад. Вобаста ба ин, бо роҳбарии омӯзгорони фаннӣ хонандагон ҷиҳати бою ғанӣ гардонидани ашё ва фонди осорхонаи мактабӣ, ҳифзу нигоҳдошти осори таърихӣю фарҳангии миллий дар осорхона ва муаррифии онҳо корҳои шоиста анҷом медиҳанд.

11. Озмунҳои маърифатӣ. Озмун ҷорабинист, ки бо мақсади муайян кардани сатҳи дониш ва қобилияту истеъдоди шахс баргузор карда мешавад. Дар робита ба ин, бо роҳбарии омӯзгор хонандагон ба озмунҳои эълоншуда тайёрӣ дида, натиҷаашро дар толори муассиса баррасӣ мекунад ва бо ин роҳ сатҳи донишу қобилиятшонро муаррифӣ месозанд. Пас аз он роҳбарияти муассиса, бо пешниҳоди комиссияи озмун ғолибони озмунҳои “Лавҳаи беҳтарин”, “Рӯзномаи беҳтарин”, “Беҳтарин мусаввара ва нигора”, “Тасвири беҳтарин” ва “Беҳтарин донандаи таърихи миллат”-ро бо тухфаҳо қадрдонӣ менамояд.

Зимни иҷрои зербоби 3.3., боби 3-и диссертатсия “Меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои дараҷаи тарбияи ватандӯстии хонандагон” озмоишҳои педагогӣ гузаронида шуд, ки натиҷаашро ба таври зер пешниҳод менамоем. Тазаққур медиҳем, ки тибқи нақшаи озмоиш дар рафти омӯзиши таҷрибавӣ вазифаҳои зайл амалӣ карда шуданд:

- ба омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ малакаву маҳоратҳои омӯзиш ва роҳҳои тарғиби моҳият, мавқеи асари бунёдии академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” дар тарбияи ватандӯстии хонандагон нишон дода шуд;

- ба омӯзгорони фаннӣ оид ба тарзҳои баргузории ҷорабиниҳои беруназдарсӣ ва баррасии онҳо тавсияҳо дода шуд;

- дар рафти корҳои беруназдарсӣ омӯзиш ва пешрафти хонандагон дар самти донишҷӯи мазмунӣ асар, маъхазҳои таърихӣ, далелҳои раднопазири он, қорномаи ҳалқи тоҷик дар роҳи талош баҳри озодӣ, ҳифзи Ватан ва ватандӯстӣ назорат карда шуд, ки дар ин замина натиҷаҳои назаррас ба даст омаданд.

Тавре ишора кардем, яке аз восита ва чорабиниҳои ба омӯзиши ин асари бунёди мусоидаткунанда гузаронидани маҳфили саволу ҷавоб аз фаслҳои китоби “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ба шумор меравад. Аз ин лиҳоз барои муайян кардани сатҳи дониши хонандагон оид ба мазмуну муҳтавои асар бо иштироки 570 нафар (бо дарназардошти теъдоди хонандагон дар синфҳо) миёни хонандагони синфҳои 10 ва 11-и муассисаҳои озмоишӣ, маҳфили саволу ҷавоб гузаронида шуд, ки натиҷаашро чунин баён менамоем.

Омӯзиши ҳамаҷонибаи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар маҷмуи тамоми амалиёти таркибии он танҳо дар чараёни фаъолияти омӯзишии махсус ташкилшуда сурат гирифт. Бо ин мақсад як қатор мавзӯҳои пешниҳод шуданд, ки ба муайян кардани то кадом андоза барои шахсони озмоишшаванда дарку азхуд кардани мазмуну муҳтавои асари “Тоҷикон” дастрас мебошад ва дар ин замина онҳо чи маълумот ва донишҳо гирифтанд. Аз ин рӯ, чиҳати самарабахш баргузор намудани маҳфилҳо, ба ин васила муайян кардани сатҳи дониши иштирокдорони озмоишҳои педагогӣ оид ба мазмуну муҳтавои асари мазкур мавзӯи омӯзиши маҳфилҳо муайян карда шуд, ки фарогири мазмуни зер буданд: “Бобочон Ғафуров муҳаққиқ ва равшангари таърихи миллати тоҷик”, “Мавқеи гузаштагони тоҷик дар роҳи ватандорию муҳофизати Ватан”, “Ватан азиз аст, моро”, “Ҳифзи Ватан-шарафи инсонист” ва “Тоҷикон” дар худшиносию ҳудогоҳии миллӣ, ватандӯстияи ватандорӣ, муаррифии илму адабиёт, забон, маърифату маънавияти халқи тоҷик” ва амсоли инҳо.

Барои муайян кардани сатҳи дониши хонандагон оид ба мазмуну мундариҷаи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров низоми баҳодиҳии 5 ҳола истифода гардида, дар ин ҳангом ҳолҳо то 20 баҳогузори ва ҳар ҳол ба ҳисоби % ба 5 баробар ҳисоб карда шуд. Вобаста ба ин, миёнаи азхудшавии асар ва дониши хонандагон нисбат ба фаслу бобҳои асар аз рӯи сатҳ ба таври зайл муайян гардид: сатҳи 1 (паст) аз 11% то 31%; сатҳи 2 (миёна) аз 51% то 71%; сатҳи 3 (баланд) аз 71% то 100%.

Пас аз таҳлили саволу ҷавобҳо ва натиҷаҳои ҳамаи вазифаҳои монанди пешниҳодшуда, мо тавонистем ҷавобҳоро вобаста ба

сатҳи муайяннамоии дониши хонандагон ба бахшҳо чудо кунем.

Таҳлили миқдории ҷавобҳои гирифташуда дар ҷадвали зер пешниҳод шудааст.

Ҷадвали № 1

Сатҳи дониши хонандагон оид ба асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар умум (бо %)

Хусусияти ҷавобҳо	Синфҳои назоратӣ		Синфҳои озмоишӣ	
	буриши 1	буриши 2	буриши 1	буриши 2
Ҷавобҳои номуайяни умумӣ	45.5	32,2	53.7	0
Ҷавобҳои, ки мазмуну мундариҷаи асарро маълуму номаълум баён мекарданд	54.5	59,2	46.3	2.9
Ҷавобҳои, ки нисбӣ будани дониш ва фаҳмиши хонандагонро оид ба асари “Тоҷикон” ва фаслу бобҳои он нишон меоданд	0	8.4	0	32.4
Ҷавобҳои, ки дониш ва фаҳмиши пурраи хонандагонро оид ба асари “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров ифода мекарданд	0	0	0	65.5

Нишондодҳои ҷадвал дигаргуниҳоро, ки дар синфҳои озмоишӣ зимни омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон” -и академик Бобочон Ғафуров ба мушоҳида расиданд, инъикос менамояд. Танҳо дар синфҳои озмоишӣ ҷавобҳои, ки ифодагари донишу фаҳмиши пурраи хонандагон оид ба асари “Тоҷикон” ва фаслу бобҳои он буданд, фарқунандаанд (65,5%).

Нишондиҳандаҳои хонандагон дар синфҳои назоратӣ аз 59,2% иборат буда, ин далели он аст, ки дар ҳарду синф тағйироти сифатӣ ба амал омадааст.

Ҷавобҳои, ки нисбӣ будани дониши хонандагонро оид ба асари “Тоҷикон” ва фаслу бобҳои он тавсиф мекарданд, чунин буданд:

дар синфҳои озмоишӣ 32,2%, дар синфҳои назоратӣ 8,4% дар бурриши дуюм, нисбат ба 0% дар бурриши якум. Нишондиҳандаҳои мазкур имкони ба хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ омӯзонидани асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобоҷон Ғафуровро ифода карда, самарабахшии онро дар ташаккули тарбияи ватандӯстӣ собит мекунад.

Дар мувофиқа ба меъёрҳои, ки барои муайян кардани омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон” -и академик Бобоҷон Ғафуров ва ба ин васила ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон пешниҳод карда будем, натиҷаро ба таври зер арзёбӣ менамоем: 140 нафар (24,5%) баланд, 370 нафар (64,9%) миёна ва 60 нафар (10,5%) паст.

Маълумот дар бораи ба гурӯҳҳо ҷудо намудани хонандагон пас аз ба роҳ мондани омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон” дар ҷадвали № 2 оварда шудааст.

Ҷадвали № 2

Гурӯҳбандии хонандагон пас аз ба роҳ мондани омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобоҷон Ғафуров (дар анҷоми озмоиш)

Сатҳҳо	Шумораи хонандагон (нафар)	Ҷоиз(%)
3	140	24,5
2	370	64,9
1	60	10,5
Ҷамағӣ 570 н.		

Маълумоти ҷадвал баёнгари он аст, ки сатҳи дониши хонандагон оид ба мазмуну муҳтавои асари зикршуда баланд гардида, ташаккули ҳудогоҳиву ҳудшиносии миллӣ ва ватандӯстии онҳо дида мешавад. Ҳарчанд теъдоди муайяне аз хонандагон дар синфҳо ба сатҳи баланди рушди донишҳо нарасида бошанд ҳам, аммо аксарияти онҳо ба он муваффақ шуданд.

Барномаи озмоишии омӯзишӣ, ки мо мавриди татбику таҳқиқ қарор додем, ба азҳудкунии асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобоҷон Ғафуров мусоидат намуда, омили инкишофи донишҳои таърихӣ хонандагон ва ташаккули ҳудогоҳиву ҳудшиносии миллӣ, ватандӯстию ватанпарастии онҳо гардид.

Ин ба мо, имкон медиҳад бигӯем, ки омӯзишхое, ки мо ташкил кардем, ба азхудкунии асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров мусоидат намуда, сатҳи донишҳои таърихӣ хонандагон баланд гардид ва ҳудогоҳиву худшиносии миллий, ватандӯстию ватанпарастияшон ташаккул ёфт. Ин нишондиҳандаҳо самарабахшии технологияи пешниҳодшудаи омӯзиши махсусро ифода намуда, муҳим будани онро дар ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон баён карданд.

Бо назардошти натиҷаи қорҳои озмоишӣ ва нишондоди ҷадвал мо метавонем сатҳи дониши хонандагонро оид ба асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров гурӯҳбандӣ намоем.

Расми 1

Гурӯҳбандии хонандагон пас аз азхудкунии асари “Тоҷикон” -и академик Бобочон Ғафуров (дар анҷоми қорҳои озмоишӣ)

Аз рӯйи нишондоди диаграмма ҳулоса қардан мумкин аст, ки зиёда аз 65% -и хонандагон ба дараҷаи миёнаи азхудкунии асар расида, танҳо 11%-и онҳо дар сатҳи пасти азхуднамоӣ қарор гирифтанд.

Ҳамин тавр, самаранонии таҷрибаи мо, дар самти омӯзиши мақсадноки асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров собит гардида, пешниҳод менамоем, ки бо ба роҳ мондани омӯзиши махсус ва гузаронидани қорҳои беруназсинфӣ ба омӯзиши асари

мазкур мусоидаткунанда, андешаи миллии хонандагон рушд карда, ватандӯстиашон тавсеа меёбад.

Пас аз гузаронидани ҳафтаи фаннӣ, дарсҳои кушод ва ҷораби-ниҳои беруназсинфӣ (мутолиаи китоби “Тоҷикон”, конференсияҳои илмӣ-амалӣ, семинарҳои илмӣ, вохӯриву маҳфилҳои саволу ҷавоб, навиштани иншо ва озмунҳои маърифатӣ) сатҳи дониши хонандагон оид ба асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров муайян карда шуда, барои равшан сохтани рушди ватандӯстӣ миёни 570 нафар хонандагони синфҳои 10 ва 11-и мактабҳои озмоишӣ пурсишнома гузаронида шуд, ки фарогири мазмунӣ зер буд:

1. Худогоҳӣ чист? Киро худогоҳ меғӯянд?
2. Худшиносӣ чист? Киро худшинос меғӯянд?
3. Ватан чист? Барои ватандӯсти ҳақиқӣ шудан чӣ бояд кард?
4. Ватандӯстӣ чист? Киро ватандӯст меғӯянд?
5. Нақши Ватанро дар ҷомеаи иҷтимоӣ ё миллии одамон чи гуна арзёбӣ менамояд?
6. Фаъолиятҳои ватандӯстонаро номбар кунед.
7. Асар ва дostonҳои мутафаккирону адибони тоҷикро номбар кунед, ки фарогири масъалаҳои ватандӯстианд.
8. Мавқеи асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар ҳештаншиносии ватандӯстӣ.
9. Кадоме аз шоирони тоҷик дар давраи ҶБВ бештар дар бораи Ватан шеър гуфтааст?
10. Чанд шеър дар бораи Ватан медонед ва кадоме аз он бештар ба Шумо маъқул аст? Чаро?
11. Кадом шоири тоҷикро мунодии сулҳу ватансаро меғӯянд ва барои чӣ?
12. Асарҳои Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро номбар кунед, ки бештар ба худогоҳиву худшиносии миллии ва Ватану ватандорӣ бахшида шудаанд?
13. Қаҳрамонони Тоҷикистонро номбар кунед ва шарҳ диҳед, ки барои кадом хизматҳояшон ба ин унвон расидаанд.
14. Муқаддасот ва рамзҳои давлатиро номбар кунед.
15. Тоҷикон киҳоянд? Тоҷикистон чи гуна сарзамин аст?

Натиҷаҳои баҳодиҳии миқдорӣ ва сифатии ҷавоби хонандагони синфҳои 10-11 ба саволҳои додашуда дар ҳар ду гурӯҳ дар ҷадвал оварда шудаанд.

Таҳлили миқдории ҷавобҳои гирифташуда дар ҷадвали зер пешниҳод мегардад.

Ҷадвали 3

Ҷавобҳои хонандагон оид ба саволҳои пурсишнома ва рушди ватандӯстии онҳо дар умум (дар %)

Хусусияти ҷавобҳо	Синфҳои назоратӣ		Синфҳои озмоишӣ	
	буриши 1	буриши 2	буриши 1	буриши 2
Ҷавоби тақсимнашудани умумӣ	46.5	33,2	54.7	0
Хонандагоне, ки ҷавобҳои нокифоя буд	53.5	58,2	45.3	2.1
Хонандагоне, ки қисман ба саволҳои ҷавоб доданд	0	8.4	0	33,0
Хонандагоне, ки ба саволҳои пурсишнома ҷавобҳои пурра ва мушаххас доданд	0	0	0	64.9

Ҷадвал тағйироти зимни гузаронидани пурсишнома дар синфҳои озмоишӣ ба амал омадaro инъикос менамояд. Аммо дар синфҳои озмоишӣ ҷавобҳои, ки пуррраву мушаххас буданд фарқ мекарданд (68,5%).

Мисли пештара ҷавобҳои хонандагон дар синфҳои назоратӣ оид ба саволҳои пурсишнома 58,2 % -ро ташкил медиҳад. Тағйиротҳои зикршуда дигаргуниҳои сифатиро ҳам дар синфҳои озмоишӣ ва ҳам дар синфҳои назоратӣ нишон медиҳанд.

Ҳамин тариқ, дар синфҳои озмоишӣ ҷавобҳои, ки нисбӣ будани донишу фаҳмиши хонандагонро оид ба саволҳои пурсишнома нишон медоданд, 33,2% ва дар синфҳои назоратӣ дар буриши дуюм -аллакай 8,4% нисбат ба 0% дар буриши якум. Таҷрибаи гузарондашуда имкони ба хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ омӯзонидани асари “Тоҷикон” -и академик Бобочон Ғафуровро дар раванди фаъолияти таълимии махсус нишон дода, самарабахшии онро дар тарбияи ватандӯстии хонандагон исбот мекунад.

Дар мувофиқа ба меъёр, методу воситаҳое, ки барои муайян кардани омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ва ба ин васила ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон пешниҳод карда будем, натиҷаро ба таври зер арзёбӣ менамоем: 150 нафар (26,3%) баланд, 370 нафар (64,9%) миёна ва 50 нафар (8,8%) паст. Маълумот дар бораи тақсимои хонандагон аз рӯи сатҳи донишҳои таърихӣ, ташаккули ҳудогоҳиву худшиносии миллӣ ва ватандӯстӣ баъди анҷоми корҳои озмоишӣ дар ҷадвали зер оварда шудааст.

Ҷадвали № 4

Гурӯҳбандии хонандагон пас аз гузаронидани пурсишнома ва рушди ҳудогоҳиву худшиносии миллӣ ва ватандӯстии онҳо (дар анҷоми кори озмоишӣ)

Сатҳҳо	Шумораи хонандагон (нафар)	Ҷоиз(%)
3	150	26,3
2	370	64,9
1	50	8,8
Ҷамағӣ 570 н.		

Ҳамин тавр, бо дарназардошти ҷавобҳои хонандагон ба саволҳои пурсишнома баён месозем, ки сатҳи дониши хонандагон оид ба мазмун ва мундариҷаи шоҳасари “Тоҷикон” -и академик Бобочон Ғафуров баланд гардида, ҳудогоҳиву худшиносии миллӣ ва ватандӯстии онҳо рушд кард.

Гарчанде теъдоди муайяне аз хонандагон дар синфҳо мазмун ва мундариҷаи асарро азхуд накарда бошанд ҳам, аммо теъдоди зиёди онҳо ба он наздик шуданд.

Аз ин рӯ, метавонем бигӯем, ки омӯзишҳое, ки мо ташкил кардем, ба азхудшавии асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров мусоидат намуда, сатҳи донишҳои таърихӣ хонандагон баланд гардид ва ҳудогоҳиву худшиносии миллӣ, ватандӯстии ватанпарастияшон ташаккул ёфт. Нишондиҳандаҳои зикршуда аҳамияти технологияи пешниҳодшудаи омӯзиши махсусро инъикос карда, муҳим будани онро дар ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон собит намуд.

Бар асоси натиҷаи корҳои озмоишӣ ва нишондоди ҷадвал мо метавонем хонандагонро оид ба азбарнамоии мазмуну мундариҷаи асари бунёдии “Тоҷикон” -и академик Бобочон Ғафуров, ба ин васила рушд ёфтани ҳудогоҳиву ҳудшиносии милливу ватандӯстиашон гурӯҳбандӣ намоем.

Расми 2.

Гурӯҳбандии хонандагон пас аз гузаронидани пурсишнома ва рушди ҳудшиносии миллию ватандӯстии онҳо дар анҷоми кори озмоишӣ.

Аз рӯйи диаграмма ҳулоса кардан мумкин аст, ки зиёда аз 65%-и хонандагон ба дараҷаи миёнаи ҳудшиносии милли расида, 9%-и онҳо дар сатҳи паст қарор гирифтанд. Ин далели самарабахшии таҷрибаи мо, дар самти омӯзиши мақсадноки асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров ба шумор рафта, танҳо бо ба роҳ мондани омӯзиши махсус ва гузаронидани корҳои беруназсинфӣ ба омӯзиши асари мазкур мусоидаткунанда, метавон тарбияи ватандӯстии хонандагонро ташаққул дод.

Дарки дурусти мундариҷаи корҳои беруназдарсӣ ва истифодаи равишҳои мақсадноку бонизом рисолати аслии омӯзгорӣ ба шумор меравад, ки он ба ташаққули шахсияти хонандаро кафолат медиҳад. Аз ин рӯ, таълиму корҳои беруназдарсии махсус ба инкишофи ҳамаҷонибаи қобилиятҳо, рушди донишҳои таърихиву фарҳангӣ ва

маънавии хонандагон мусоидат намуда, онҳоро ба чамъбасти донишҳои марбут ба илмҳои гуногун ҳавасманд мекунанд.

Омӯзиши мазкур дарку ҳифзи манфиатҳои миллиро ба хонандагон омӯзонида, эҳтиром гузоштан ба таъриху фарҳанг ҳалқиро ба онҳо талқин менамояд ва ҷойгоҳи давлатдории миллиро дар ҳифзу ғанигардонии дастовардҳои илмию фарҳангӣ муайян месозад. Ҳамчунин рукнҳои гиромидошти забон, анъана ва расму оинҳои мардумиро ба хонандагон нишон дода, дар таҳкими истиқлолияти давлатӣ, ваҳдати миллий, сулҳу субот ва рушду нумуи кишвар нақши муассир дорад.

Озмоиши мо, таҳминҳои назариявии моро тасдиқ мекунад, ки зимни омӯзиши асари академик Б. Ғафуров “Тоҷикон” ҳудогоҳиву худшиносии миллии хонандагон рушд карда, ватандӯстиашон ташаккул меёбад ва онҳо шахсиятҳои ба камол мерасанд, ки таъриху фарҳанги миллиашонро ҳифз

намуда, инкишоф медиҳанд, дар ободии Ватани хеш ва тарзи зиндагии шоиста саҳми назаррас мегузоранд.

Ҳудогоҳиву худшиносӣ миллий имкон медиҳад, ки шахс миёни кавму миллатҳои дигар мавқеи худро пайдо намуда, дар рушди илм, таърих, забон, фарҳанг, анъана ва расму оинҳои миллий саҳми муносиб гузорад.

ХУЛОСАИ УМУМӢ ВА ТАВСИЯӢО

I. Натиҷаҳои асосӣ ва илмӣ диссертатсия. Миллате, ки соҳиби таъриху фарҳанги бостонӣ ва забон, расму оин, анъанаҳои қадима мебошад, соҳибхатиёр буда, ҳудогоҳиву худшиносӣ дар ин сарзамин нуфуз мекунад. Ва ин миллат чун миллати озода, тамаддунсоз, соҳибтаъриху соҳибфарҳанг ва бунёдкору созанда ҳамеша пойдор ва устувор мемонад. Ватандӯстӣ, ғаъолиятҳои ватандӯстона ва ҳимояи марзу бум, манфиатҳои миллий, ифтихор аз Ватану гиромидошти таъриху фарҳанги халқ аз ҳадафҳои асосии шаҳрвандони ин миллат мегардад.

Ҳамин тавр, фарзияҳои, ки дар таҳқиқот пешниҳод карда будем, дар таҷриба тасдиқи худро ёфтанд ва таҳлили **натиҷаҳои таҷрибаи моро ба хулосаҳои зер овард:**

- асоси фаъолияти омӯзгорро дар тарбияи ватандӯстӣ он ифода мекунад, ки самт, шеваҳои тарбия бо назардошти хувияти миллий озодона интиҳоб карда шаванд. Дар ин ҳангом ҳудӯғҳӣ ва бедорӣи милли наврасону ҷавонон ташаккул меёбад, ифтихори миллиашон рушд карда, ҳисси хизмат кардани онҳо ба Ватану миллат баланд мегардад [4-М];

- барои омӯзиши самарабахши осори таърихиву фарҳангии миллий фаъолияти

педагогии омӯзгор бояд фарогири масъалаҳои тарбиявӣ, психологию педагогӣ ва омӯзишӣ бошад. Чунки таърихи халқи тоҷик саҳифаҳои пурифтихор доштаву қорномаи гузаштагон ва анъанаҳои неки ба ёдгор гузоштаи онҳо боиси ифтихор ва гиромидошти моанд [2-М], [3-М];

- тарбияи ватандӯстӣ бо дарназардошти зинаи таълим ва хусусияти муассисаи таълимӣ ба роҳ монда шавад. Чунки хонандагон Ватанро танҳо вақте дӯст дошта метавонанд, ки онро неқ донанд ва аз он ифтихор карда тавонанд [1-М];

- дар раванди қорҳои тарбиявӣ шуур ва эҳсоси ватандӯстӣи хонандагонро оид ба таърих, фарҳанги мардумӣ инкишоф дода, аҳамияти давлативу ҷаҳонӣ доштани асари бунёдии академик Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” ба хонандагон фаҳмонида шавад. Зеро ин шоҳасар ба насли ҷавон рӯҳи тоза бахшида, ҳудӯғҳиву хештан-шиносиашонро тақвият медиҳад, ҳисси ватандӯстӣю меҳанпарастӣ ва ифтихори ватандорӣи онҳоро баланд мебардорад [5-М];

- бо мақсади баланд бардоштани мустаҳам намудани нақш ва мавқеи оила дар тарбияи ҳисси муҳаббат ба Ватан, ватандӯстӣ ҳамқорӣи судманди оила, муассисаи таълимӣ, муассисаҳои фарҳангӣ, ташкилотҳои ҷамъиятии наврасону ҷавонон ва дигар муассисаву мақомоти дахлдор ба роҳ монда шавад. Чунки Ватан дар худ арзишҳои таърихӣ, фарҳангӣ, тарбиявӣ, зебоипарастӣ ва ахлоқи ҳамидаро таҷассум менамояд. Аз ин рӯ, Ватанро бояд дӯст дошт, ҳифз намуд ва сарсупурдаи Ё буд [1-М].

II. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаи таҳқиқот. Озмоишҳои мо нишон доданд, ки асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар фаъолияти муассисаҳои таълимӣ ҷиҳати ташаккули тарбияи ватандӯстӣ пурра омӯхта нашуда, дар

ин мавзуъ адабиёти раҳнамоикунандаву методӣ ва барномаи омӯзишӣ ба назар намерасад.

Чун асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров насли воқеан ҳудогоҳу афкори солиму созандадоштаро тарбия намуда, ғояҳои ватандӯстиву соҳибдавлатиро дар онҳо ташаккул медиҳад ва барои фарзанди шоистаи замон ва меросбари фарзонаи миллати озода шудани насли наврас хидмат менамояд. Вобаста ба ин, чиҳати тақвияти ҳудогоҳиву худшиносӣ ва ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагон тавсия медиҳем, ки тадбирҳои зер амалӣ карда шаванд:

Вазорати маориф ва илм

- дар ҳамкорӣ бо олимону коршиносон ва адибон таҳия намудани адабиёти методии ёрирасон оид ба тарбияи ватандӯстӣ;

- мусаллаҳ намудани омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ бо дониш, малакаву маҳорати омӯзиш ва тарғиби моҳияту мавқеи асари бунёдии Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” дар тарбияи ватандӯстии хонандагон (дар курсҳои тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф);

- ба барномаҳои таълим, корҳои тарбиявӣ ва беруназсинфӣ муассисаҳои

таҳсилоти миёнаи умумӣ ворид намудани омӯзиши асари “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров.

Раёсат, шуъбаҳои маориф

- дастраси муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ гардонидани адабиёт ва воситаҳои методии ёрирасон оид ба тарбияи ватандӯстӣ;

- фаёлона иштирок намудан дар чорабиниҳои умумимактабии ба ватандӯстӣ бахшидашуда;

- дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ баргузор намудани чорабиниҳои ҳарбӣ-варзишӣ, ки ба тарбияи ватандӯстӣ нигаронида шудаанд.

Муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ

- диққати аввалиндарача додан ба таълиму тарбияи ҳарбию ватандӯстии хонандагон;

- ҳангоми омӯзиши мавзӯҳои марбут ба ватандӯстӣ ва чорабиниҳои ба ватандӯстӣ бахшидашуда, филмҳои кӯтоҳметражи

таърихӣ, бадеӣ ва таълимӣ, мултимедия ва технологияи муосири компютерӣ умуман, технологияи рақамӣ истифода баранд;

- ба нақша гирифтани ва гузаронидани корҳои беруназсинфӣ (конференсия, семинарҳои илмӣ, маҳфили саволу ҷавоб, вохӯриҳо) вобаста ба мавзӯҳои ватандӯстӣ;

- доир ба ҳар бобу фасли “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров гузаронидани чорабиниҳои беруназдарсӣ;

- ташкили экскурсияҳои хонандагон ба осорхонаҳои таърихӣ кишваршиносӣ;

- байни хонандагон ба роҳ мондани фаъолиятҳои ватандӯстона (ҳифзи анъана, расму ойин, забон ва адабиёт, таъриху фарҳанги миллӣ, боигарии маънавӣ, марзу буми аҷдодӣ, ва ғанигардонии фонди осорхонаҳои мактабӣ, шаҳрию вилоятӣ, ҷумҳуриявӣ);

- дар ҳамкорӣ бо муассисаҳо, мақомоти дахлдор ва падару модарон доир намудани чорабиниҳои ватандӯстона дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумӣ;

- ҳамасола гузаронидани озмуни ҷумҳуриявӣ “Тоҷикон”-оинаи таърихи миллат”.

- миёни хонандагони муассисаҳои таълимӣ мавриди фаҳмондадихӣ қарор додани мазмуну мӯҳтавои Фармони Президенти мамлакат дар бораи ба унвони олии “Қаҳрамони Тоҷикистон” кадр шудани муаллифи шоҳасари “Тоҷикон” Бобочон Ғафуров ва ҳадафи Сарвари давлат дар бораи роӣгон тақдим қардани китоби “Тоҷикон” ба ҳар як хонаводаи тоҷик.

МУҚАРРАРОТИ АСОСИИ ДИССЕРТАТСИЯ ДАР ИНТИШОРОТИ ЗЕРИНИ МУАЛЛИФ ИНЪИКОС ЁФТААНД:

**А) Мақолаҳое, ки дар нашрияҳои тақризӣ тавсияшудаи
ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъ
расидаанд:**

[1-М] Суриева Ш.Ч. Ватан, тарбияи ватандӯстӣ, вазифа ва мазмун он дар мактаби муосир /Суриева Ш.Ч. //Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. - № 1(42). -Душанбе, 2022. -С.52-57 (ISSN 2222-9809).

[2-М] Суриева Ш.Ч. Роҳҳои ташаккули ифтихори ватандорӣ наврасон дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ / Суриева Ш.Ч. //Паёми ДДОТ ба номи Садрӣддин Айни. -№ 4.(14). - Душанбе, 2022. - С.52-56 (ISSN 2074-1847).

[3-М] Суриева Ш.Ч. “Тоҷикон” - шиносномаи миллат ва раҳнамои ватандӯстӣ /Суриева Ш.Ч. // Паёми Пажухишгоҳи рушди маориф. - № 3(39). – Душанбе, 2022. -С. 104-108 (ISSN 2617-5620).

[4-М] Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. Восита ва шаклҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Б. Ғафуров / Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. // Паёми Пажухишгоҳи рушди маориф. - №1(41). -Душанбе, 2023. -С.5-10 (ISSN 2617-5320).

[5-М] Суриева Ш.Ч. “Тоҷикон”- асари бунёдӣ, ҳештаншиносӣ ва ватандӯстӣ/ Суриева Ш.Ч. // Паёми Пажухишгоҳи рушди маориф. -№2(42). –Душанбе, 2023. -С.96-99 (ISSN 2617-5620).

Б) Мақолаҳое, ки дар дигар нашрияҳо ба таъъ расидаанд:

[6-М] Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. Барномаи озмоишии омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ. –Душанбе: “Сифат”, 2022. -15 саҳ.

[7-М] Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. Дастури методӣ. “Бозтоби эҳсоси ватандорию ватандӯстӣ дар омӯзаҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, пажухишҳои академик Бобочон Ғафуров ва осори ниёгон”. Душанбе: “Сифат”, 2023. -70 саҳ.

В) Маводи конференсия ва маърузаҳо

[8-М] Суриева Ш.Ч. Ҷанбаҳои педагогӣ ва психологӣ тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон . Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Асосҳои илмӣ-амалии фаъолияти психолог дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” маъруза таҳти унвони “Ҷанбаҳои педагогӣ ва психологӣ тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон” Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни (24.02.2023).

[9-М] Суриева Ш.Ч. Ҷанбаҳои педагогӣ ва психологӣ тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Роҳ ва воситаҳои тайёр намулдани омӯзгорони оянда ба корҳои тарбиявӣ дар мактаб” бахшида ба ҷашни 35 – солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 115-солагии Қаҳрамони Тоҷикистон, академик Бобочон Ғафуров (8-9-уми июни соли 2023, ш.Хучанд). – Хучанд, 2023. - С. 284-289.

**ИНСТИТУТ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ
ИМЕНИ АБДУРАХМАНА ДЖАМИ
АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ТАДЖИКИСТАНА**

УДК: 37.01+373 74.00+74 (2 таджик)

На правах рукописи

СУРИЕВА ШАКАРМО ЧОРШАНБИЕВНА

**ВОСПИТАНИЕ ПАТРИОТИЗМА УЧАЩИХСЯ
ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ПРИ
ИЗУЧЕНИИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ «ТАДЖИКИ»
АКАДЕМИКА БОБОДЖОНА ГАФУРОВА**

(ПОВТОРНАЯ ЗАЩИТА)

АВТОРЕФЕРАТ

диссертации на соискание учёной степени кандидата
педагогических наук по специальности 13.00.01-Общая педагогика,
история педагогики и образования

Душанбе – 2025

Диссертация выполнена в отделе педагогики, психологии и методики обучения Института развития образования им. Абдурахмана Джами Академии образования Таджикистана

Научный руководитель: **Туронов Султонмурод Шарофович** - кандидат педагогических наук главный специалист отдела естественно-математических дисциплин Академии образования Таджикистана

Официальные оппоненты: **Давлатзода Джамила** - доктор педагогических наук, директор ГОУ “Профессионально-технический лицей р-н Шахринав”

Саодати Раҳмоналӣ – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры педагогики Кулябского государственного университета имени Абуабдуллох Рудаки

Ведущая организация: **Таджикский государственный педагогический университет имени Садриддина Айни**

Повторная защита диссертации состоится 28-февраля 2026 г. в 11:00 часов на заседании диссертационного совета 6D.KOA-026 при ГОУ «ХГУ имени академика Бободжона Гафурова» (Республика Таджикистан, 735700, г. Худжанд, проезд Мавлонбекова, 1).

Адрес и электронная почта учёного секретаря диссертационного совета: knasim@mail.ru, (+992) 937663600

С диссертацией можно ознакомиться в научной библиотеке ГОУ «ХГУ имени академика Бободжона Гафурова» (Республика Таджикистан, 735700, г. Худжанд, ул.И.Сомони, 224) и на сайте www.hgu.tj.

Автореферат разослан «__» _____ 2026 года.

Ученый секретарь диссертационного совета, д.ф.н., и.о. профессор

Абдуллозода Н. А.

ВВЕДЕНИЕ

Актуальность темы исследования. Изучение историко-культурных произведений предков таджикского народа, развитие патриотизма подрастающего поколения всегда находится в центре внимания государства и общества, а его формирование способствует повышению любви к Родине, верному и честному ей служению, защите национальных и государственных интересов, почитанию государственных святынь и активному участию в достижении более высоких целей и задач. Реализация этой исторической миссии является обязанностью средних общеобразовательных учреждений, педагогов, обладающих современными и практическими знаниями, чья плодотворная деятельность посвящена Родине и патриотизму, единственной целью которых является доброе и славное будущее Родины и народа.

Наличии национального суверенитета и независимости, в числе прочих условий достижения, необходимо воспитание патриотизма. Основной целью является полное обновление содержания его форм, приспособление целей и задач к текущим потребностям общества. Устранение нейтралитета инопреклонения, повышение национального чувства и самосознания, веры гражданской активной позиции, требует обучения и воспитания учащихся в духе благочестивых сознательных патриотов страны.

Основатель мира и национального единства, Лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон в своем Послании Верховному Собранию Республики Таджикистан в 2017 году подчеркнул следующее: “На этом важном этапе, цели и задачи образования в большей степени ориентированы на вопросы развития духовности, углубленного изучения истории и культуры прошлого и настоящего таджикского народа, повышения национальной гордости и чувства патриотизма, а также расширения чувство уважения к национальным святыням и государственным символам в сознании людей, особенно подростков и молодежи” [93].

В ходе выступления главы государства особое внимание уделялось воспитанию патриотизма, национальной гордости и общественной активности в понимании национальных интересов, формированию национальной идентичности, уважению к истории,

национальной государственности, ее символам, признанию научных, исторических и культурных достижений и защита ее границ со стороны подростков и молодёжи связано в основном с тем, что с обретением государственной независимости Республики Таджикистан имеет стратегическое значение для страны. Именно это значение требует, чтобы педагогическая деятельность была охватывающей, эффективной и целенаправленной в воспитании патриотизма учащихся.

Место и значение воспитания патриотизма в педагогической деятельности учителей, повышения патриотизма учащихся в системе образования и государственных правовых актов отражаются, в Законах и документах Республики Таджикистан “Об образовании”, “О молодежи и Государственной молодежной политики”, “О воспитании патриотизма граждан”, Национальная концепция образования в Республике Таджикистан, Национальная концепция молодежной политики в Республике Таджикистан, “Национальная программа социального развития молодежи в Республике Таджикистан на 2022-2026 годы”, “Государственная программа воспитания патриотизма и укрепления национального самосознания молодежи Таджикистана на 2023-2027 годы”, государственные стандарты общего образования и другие. Содержание указанных актов является выразителем государственной политики в направлении воспитания и социального развития подростков и молодежи, их патриотизма, укрепления гуманизма и национальной идентичности и непосредственно способствует развитию национального самосознания молодого поколения.

С учетом развития информационных технологий и политической ситуации в современном мире воспитание молодого поколения, в том числе воспитание патриотизма учащихся в средних общеобразовательных учреждениях является требованием времени, его укрепление и развитие оценивается как важное для каждого государства и нации. В связи с этим учебное заведение должно сосредоточить свою деятельность на сохранении историко-культурного наследия, национальных и общечеловеческих ценностей, воспитании должно способствовать формированию самосо-

знания и самопознания учащихся внесёт свой вклад повышению их чувства патриотизма.

К сфере образования относится внимание к воспитанию патриотизма как средства воспитания развитой личности, искреннего гражданина, любящего Родину, строителя будущего и патриота. Поэтому важно обосновать содержание, структуру и положение организационно-методической работы по воспитанию патриотизма у учащихся как в теории, так и в практике среднего общеобразовательного учреждения.

Степень изученности научной темы. Путем анализа и рассмотрения работ мыслителей и научных источников мы видим, что проблема воспитания патриотизма молодежи была и будет в центре внимания отечественных и зарубежных исследователей и учёных. Например, произведения выдающихся таджикских мыслителей Садриддина Айни и Мирзо Турсунзаде вошли в духовную сокровищницу мировой цивилизации, и являются мощным средством воспитания патриотизма подрастающего поколения.

В российской педагогике можно наблюдать цели и задачи воспитания патриотизма, вопросы развития национального самосознания, воспитания гражданственности в трудах В.Г. Белинского, Н.Г. Чернышевского, А. Герцена, К.Д. Ушинского, В.А. Сухомлинского и других. Эти мыслители посредством своих произведений передают идеи о любви и преданности к своей родине, о важности сохранения и развития своей культуры и истории. Они показывают примеры героизма и самоотверженности, вдохновляя молодежь на работу о своей стране и гордость за ее достижения.

Приведенные примеры являются лишь небольшой частью того, как на основе литературных источников и мыслители можно воспитывать чувство патриотизм у молодежи. Важно также учить молодежь истории своей страны, показывать ее значимость и заслуги в мировой истории. Воспитание гражданского долга и прав, развитие гражданской активности и участие в общественной жизни также способствуют формированию патриотических ценностей.

Академик Бободжон Гафуров доказал героизм и патриотизм таджикского народа на пути свободы и защиты своих прав, исто-

рии и культуры этого свободного народа неопровержимыми доказательствами в фундаментальном произведении “Таджики”.

В 1970-е годы XX века воспитание патриотизма было предметом специальных исследований в социальных и гуманитарных науках, в том числе и в педагогике. Ученые А.Бозоров, Э.Бутаева, Комил Бекзода, А.Игнатьева, С.Кабилов, М.Мансурходжаев, В.Набиева, В.Поливанный, С.Рахимов, И.Пудинаев, И. Тимошин, Х.Турахонова, Д. Ходжаев и другие в ходе своих исследований изучили различные аспекты патриотического и интернационального воспитания.

Исследования Н. Асадуллоева, Б.Гафурова, А. Богоутдинова, К. Якуби, М. Гафурова, М. Раджабова, М. Осими, М. Диноршоева, Х. Дохудоева, И. Шарифова, А. Турсунова, М. Шукурова, А. Мухаммада, В. Ходжаевой, А. Мирзоевой, Д. Тагаевой, К. Гиёевой, Ш. Гуломахмадова, Ш. Абдуллоева, С. Джононовой, А. Саидовой, А. Собировой и др. посвящены теоретико-методологическим основам воспитания патриотизма.

Вопросы воспитания патриотизма молодежи, педагогические аспекты воспитания патриотизма, различные аспекты национальных культурных традиций и их использование в воспитании и обучении отражены в исследованиях ученых Республики Таджикистан М. Орифи, И. Обидова, Х. Буйдокова, Т. Насирова, К. Кодирова, М. Каримовой, О. Бозорова, М. Лутфуллозода, Ф. Шарифзода, М. А. Пахлавонова, Б. Кадырова, Д. Латипова, Т.Н. Зиёзода, К. Кодировой, Б. Рахимова, Б. Джумаева, Л. А. Орловой и других. В их исследованиях отразилась тенденция поиска национально-патриотических ценностей и традиций, пути получения исторических воспоминаний таджикского народа в педагогической деятельности учителей.

По инициативе Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважае-

мого Эмомали Рахмона и при поддержке Правительства страны приняты и реализуются Закон Республики Таджикистан “О воспитании патриотизма граждан” и Государственная программа воспитания патриотизма молодежи. Однако изучение и исследование результатов реализации указанных документов, использование

трудов предков в воспитании патриотизма, в том числе, изучение исторических трудов таджикских ученых, в частности, фундаментальной работы “Таджики” академика Бободжона Гафурова в условиях общеобразовательных учреждений показывает, что до сегодняшнего дня не предложен, единый подход к изучению историко-культурных произведений, не определено содержание и его задачи в условиях суверенитета таджикского общества, а вопрос формирования развитой личности как носителя патриотических качеств в общей системе образования и педагогической науки мало изучен.

Не в полной мере учтены факторы формирования патриотизма учащихся, не определены методы, средства и формы воспитания патриотизма в педагогической деятельности средних общеобразовательных учреждений Таджикистана, что приводит к одностороннему изучению вопроса, неспособности правильно определить цели и задачи, содержание форм обучения и мероприятий внеклассной деятельности.

С учетом вышеизложенного для решения рассмотренных проблем была выбрана тема исследования “Воспитание патриотизма учащихся средних общеобразовательных учреждений при изучении произведения “Таджики” Бободжона Гафурова” и проведено научное исследование.

Связь исследования с научными программами (проектами) и темами. Данное исследование выполнено в рамках научно-исследовательской темы отдела педагогики и психологии Института развития образования имени Абдурахмана Джами Академии образования Таджикистана “Воспитание патриотизма, духовности и самосознания молодежи при изучении и возрождении национальных, исторических и культурных ценностей”.

ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Цель исследования: теоретическое и практическое обоснование метода и средств воспитания патриотизма учащихся при изучении произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова.

Задачи исследования: Для достижения цели исследования важно решить следующие задачи:

- определение процесса воспитания патриотизма и изучение произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова в общеобразовательных учреждениях;

- определение места книги “Таджики” в воспитании патриотизма учащихся;

- разработка пилотной программы изучения произведения “Таджики”

академика Бободжона Гафурова в общеобразовательных учреждениях и проверка ее эффективности;

- определение форм, методов и средств воспитания, учащихся в контексте изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова;

- проведение педагогического эксперимента, их результаты и представление выводов и соответствующих рекомендаций учителям.

Объект исследования: процесс деятельности средних общеобразовательных учреждений по направлению воспитания патриотизма.

Предмет исследования: воспитание патриотизма учащихся общеобразовательных учреждений при изучении произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова.

Гипотеза исследования: воспитание патриотизма будет эффективным и качественным, если:

- ввести в образовательные программы средних общеобразовательных учреждений целевое изучение произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики”;

- учителей средних общеобразовательных учреждений обеспечить знания, умения и навыки изучения и пропаганды сущности и положения произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” в воспитании патриотизма учащихся;

- ознакомление с национальной историей и культурой в системе освоения историко-культурного наследия таджикского народа, особенно в контексте изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова, как научной среды и педагогической технологии;

- включить в систему воспитания школьников целенаправленное изучение произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова.

Этапы, период и место проведения исследования. Исследование проводилось в три этапа:

На первом этапе (2020-2021 годы) были определены тема диссертации, цель, объект, предмет и задачи исследования, а также изучена научная литература о сущности, структуре и уровнях воспитания патриотизма учащихся средних общеобразовательных учреждений. Исследованы условия процесса деятельности общеобразовательного учреждения и его роль в воспитании патриотизма учащихся, предложена рабочая гипотеза, выделены отдельные компоненты в воспитании патриотизма.

На втором этапе (2021-2022 годы) был изучен уровень подготовки учителей средних общеобразовательных учреждений по изучению и использованию произведения Бободжона Гафурова “Таджики”, определены экспериментальная и контрольная группы. Анкетировании определены понимание, воображение и деятельность педагогов по воспитанию патриотизма, освещено место произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова в развитии воспитания патриотизма, определены причины и недостатки воспитания патриотизма, пути мотивации учащегося как патриотической личности.

Третий этап (2022-2023 годы) были выявлены методы и средства воспитания патриотизма у учащихся при изучении произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” и определены нормативы и показатели уровня патриотизма учащихся.

На основе сравнительного анализа результатов тестирования по изучению фундаментального произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова и развитию патриотического воспитания учащихся средних общеобразовательных учреждений были представлены выводы и рекомендации.

Теоретико-методологическую основу исследования составляют философско-педагогические взгляды выдающихся мыслителей таджикского народа по вопросам воспитания патриотизма, воспитания культурной личности, мнения и суждения отечественных и

зарубежных ученых относительно воспитания патриотизма и шедевра Бободжона Гафурова “Таджики”, Законы Республики Таджикистан “Об образовании”, “О молодежи и государственной молодежной политике”, “О воспитании патриотизма граждан», Национальная концепция образования в Республике Таджикистан, Национальная концепция молодежной политики в Республике Таджикистан, “Национальная программа социального развития молодежи в Республике Таджикистан на 2022-2026 годы”, “Государственная программа воспитания патриотизма и укрепления национального самосознания молодежи Таджикистана на 2023-2027 годы”, “Национальная стратегия развития образования Республики Таджикистан до 2030 года”, Государственные стандарты общего образования.

Исследования, проведенные в последние годы, посвящены вопросам воспитания патриотизма и формированию патриотической гордости у молодого поколения. В ходе этих исследований учитывались мысли и мнения, которые имеют общенациональное историко-культурное значение в развитии патриотизма. Они рассматриваются как важная составная часть системы воспитания.

Исследования в области воспитания патриотизма охватывают широкий круг тем и аспектов. В них анализируются различные подходы к определению и пониманию патриотизма, его роли и влияния на общество. Исследователи изучают исторические, культурные и социальные факторы, которые влияют на формирование патриотической гордости.

В процессе исследований учитывалось разнообразие мнений, представленных в различных источниках, таких как исторические документы, литература, исследования аналогичных проблем в других странах и т.д. Важной задачей этих исследований является выявление тех идей и ценностей, которые считаются общенациональными и имеют существенное значение для формирования патриотизма.

Особое внимание в исследованиях уделяется роли образования и системы воспитания в формировании патриотической гордости у молодежи. Учеными и педагогами исследуются различные методы и подходы к воспитанию патриотизма, включая школьные программы, внеклассную деятельность, мероприятия, направленные на

патриотическое воспитание учеников в средних общеобразовательных учреждениях.

Исследования в области воспитания патриотизма имеют большое практическое значение. Они помогают разработать эффективные подходы и стратегии воспитания, которые могут быть использованы в образовательной системе для формирования у молодежи патриотических чувств и гордости за свою страну. Эти исследования служат основой для разработки программ и мероприятий, которые способствуют воспитанию патриотического сознания и активного гражданства.

В диссертации рассмотрены положения реформ системы образования, которые представлены в документах Правительства Республики Таджикистан, а также использованы требования и принципы воспитания патриотизма, которые включены в Законы Республики Таджикистан “О воспитании патриотизма граждан”, “О молодежи и государственной молодежной политике”, Национальной концепции образования в Республике Таджикистан.

Источник информации. Источником информации для диссертации являются работы ученых в области педагогики, философии, психологии, освещающие педагогические аспекты патриотического воспитания.

Эмпирические предпосылки исследования. Исследование проведено на основании педагогического эксперимента и достоверной информации, полученной средними общеобразовательными учреждениями; обучение и подведение итогов деятельности учителей по направлению изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова; регулярное наблюдение за процессом изучения учащимися “Таджики” академика Бободжона Гафурова, индивидуальные беседы и встречи с учащимися, а также проверки заявленных в исследовательской гипотезе вопросов опытно-экспериментальных работ.

Методы исследования. В ходе исследования применялись метод анализа научной, историко-педагогической литературы, метод подобия, сравнительный, систематический и структурный анализ, анкетирование, статистическая обработка информации, наблюдение, беседа, интервью по воспитанию патриотизма

учащихся средних общеобразовательных учреждений. Относительно уровня усвоения фундаментального труда академика Бободжона Гафурова “Таджики” в средних общеобразовательных учреждениях был проведен опрос. Также была опробирована разработанная нами тестовая программа для изучения указанной работы.

Место проведения исследования: СОУ № 8 района И.Сомони, №35 района Шохмансур г.Душанбе и №№ 3,4 г. Вахдат.

Научная новизна исследования:

- обосновано теоретико-практическое значения произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” как средства воспитания патриотизма учащихся;

- впервые в общеобразовательных учреждениях среднего образования применена пилотная образовательная программа по изучении произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова и предложены педагогическая модель формирования качеств патриотизма учащихся, что выражает эффективность научных исследований и воспитывает уважение к национальной истории и культуре;

- доказано, что изучение произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” непосредственно способствует развитию самосознания и самопознания учащихся, воспитывает в них стремление быть защитниками национальной истории и культуры.

Основные положения, выносимые на защиту:

- 1.Использование произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” в воспитании и в частности воспитании патриотизма учащихся что требует от преподавателей общеобразовательных учреждений знания следующих моментов:

- содержание работы и ее место в формировании национального самосознания и самопознания подростков и молодежи;
- методы, средства и продвинутые формы изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова;
- способы развития исследовательских познавательных способностей учащихся.

2. Готовность преподавателей осуществлять целенаправленное и эффективное изучение произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова и тем самым формировать у учащихся патриотизм что предполагает:

- знание содержания и стандарты практического применения знаний и умений по воспитанию учеников, особенностям воспитания патриотизма в настоящее время;

- выявление и обеспечение благоприятных образовательно-воспитательных условий для изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова в общеобразовательных учреждениях;

- использование современных и эффективных методов, средств и форм обучения в процессе учебной и воспитательной работы в средних общеобразовательных учреждениях;

- использование педагогических новшеств в процессе организации и проведения внеклассных мероприятий для изучения произведения академика Бободжона Гафурова "Таджики" и определения позиции этого произведения как неотъемлемого столпа национальной истории и культуры.

3. Для формирования и совершенствования профессиональной подготовки педагогов в курс “Теория и методика образования” включены темы, отражающие Родину, патриотизм, способствующие развитию творческих способностей, самосознания учащихся. В том числе:

- усвоение национальной истории и культуры, пропаганда героических подвигов таджикского народа на пути к патриотизму и таким образом, формирование патриотизма учащихся;

- ознакомление с содержанием произведения академика Бободжона Гафурова ”Таджики”, раскрытие его воспитательных аспектов в современную эпоху;

- роль произведений предков, в том числе произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова в развитии патриотического воспитания учащихся;

- поощрение углубленного изучения наук и педагогической профессии с целью развития в современном обществе патриотизма как развитой личности, будущего патриота и патриотизма.

4..Для развития патриотических качеств учащихся общеобразовательных учреждений важно в процессе внеклассной деятельности осуществлять следующие меры:

- налаживание чтения книги академика Бободжона Гафурова "Таджики" и проведение различных внеклассных мероприятий, связанных с содержанием произведения;

- пропаганда и поощрение патриотической деятельности среди учащихся общеобразовательных учреждений (сохранение традиций, обычаев, языка и литературы, национальной истории и культуры, обогащение школьного музейного фонда);

- организация исторических экскурсий в историко-краеведческие музеи;

Теоретическая значимость исследования заключается в следующем:

- проанализирован и исследован процесс образовательной деятельности, определены условия и роль в воспитании патриотизма учащихся;

- в ходе исследования выявлено место произведения "Таджики" академика Бободжона Гафурова в воспитании патриотизма учащихся средних общеобразовательных учреждений;

- определены педагогические и эффективные основы изучения произведения "Таджики" академика Бободжона Гафурова в воспитании патриотизма учащихся средних общеобразовательных учреждений в ходе исследований;

- в ходе апробации педагогических условий и средств формирования воспитания патриотизма учащихся был реализован аспект изучения, сохранения и обогащения историко-культурного наследия.

Практическая значимость исследования заключается в следующем:

- в процессе образовательной деятельности среднего общеобразовательного учреждения были экспериментально обоснованы педагогические условия развития патриотического воспитания учащихся средних общеобразовательных учреждений;

- определено место произведения "Таджики" академика Бободжона Гафурова в воспитании патриотизма учащихся средних общеобразовательных учреждений, а также показатели и уровни, характеризующие воспитание патриотизма учащихся;

- определены методы, средства и формы изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова, а также обработаны и определены отдельные элементы и компоненты воспитания патриотизма, учащихся средних общеобразовательных учреждений;

- разработаны и представлены научно-практические рекомендации по формированию патриотического воспитания учащихся как важного профессио-

нального качества педагогов.

Степень достоверности результатов исследования: получены теоретические выводы и практические рекомендации согласно исходным теоретическим положениям; научная логика исследования проблемы посредством выбора методов, подходящих к предмету, цели и задачам исследования, продолжительности экспериментальной работы, систематическому анализу результатов ответов участников исследования.

Соответствие диссертации паспорту научной специальности. Диссертация соответствует паспорту научной специальности 13.00.01 Общая педагогика, история педагогики и образования и статьям 3,4,5 области исследования.

Личный вклад соискателя заключается в:

- углубленной анализе литературы, научных источников, обзор и объяснение интерпретации полученных данных и их систематизация, обработка наблюдений и опытов и результатов педагогического эксперимента;

- подготовка и публикация научных статей и учебных пособий по тематике;

- изучении, анализе и оценке различных способов использования средств и форм воспитания патриотизма учащихся при изучении произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова в педагогической деятельности, как педагогической проблемы в научной литературе, педагогике и психологии;

- определении педагогического содержания, сущности и положения произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” в педагогической деятельности в воспитании патриотизма учащихся;

- представлении методических рекомендаций, пилотной программы обучения для учителей современными и эффективными средствами и формами воспитания патриотизма в процессе воспитания и обучения;

- проведении педагогического эксперимента, анализ и оценка результатов исследования.

Апробация и внедрение результатов диссертации. Автореферат и опубликованные автором научные материалы отражают полное содержание диссертации, результаты исследований были рассмотрены на ежегодных научно-практических конференциях ученых и преподавателей, августовских совещаниях преподавателей, заседаниях кафедры педагогики и психологии ТГПУ имени Садриддина Айни, ХГУ имени академика Бободжона Гафурова, Института развития образования им. Абдурахмана Джами Академии образования Таджикистана и внедрены в практику деятельности общеобразовательных учреждений Республика Таджикистан.

Результаты диссертации и публикации. Результаты диссертации отражены в 5 научных статьях в рецензируемых журналах ВАК при Президенте Республики Таджикистан, 1 пособии и 1 пилотной программы по изучению фундаментального труда “Таджики” Бободжона Гафурова в средних общеобразовательных учреждениях.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, девяти параграфов, общих выводов и рекомендаций, списка использованной литературы общим объемом 181 страниц, 4 таблиц и 2 диаграммы и 1 приложение.

ОСНОВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ДИССЕРТАЦИИ

Во введении представлена актуальность темы исследования, изучении, раскрыты методологические основы, цель, объект, предмет, задачи и гипотеза исследования.

В первой главе диссертации “Теоретико-методологические основы воспитания патриотизма учащихся в учреждениях общего среднего образования”, рассмотрены вопросы: анализнаучно-педагогической литературы по теме исследования, педагогические аспекты формирования и духовно-патриотического воспитания и

содержание патриотического воспитания его цели и задачи в процессе современного образования.

С изучения вопроса подраздела 1.1. главы 1 диссертации “Анализ научно-педагогической литературы по теме исследования” установлено, что в прошлом и сегодня ученые педагоги давали оценку изучению и учету важности воспитания патриотизма подростков и молодежи, как и его формирование. При этом, принимая во внимание государственную независимость, политическое, социальное и духовное развитие республики, чтобы укреплять национальное мнение, национально-патриотическое сознание молодого поколения, что приведет к развитию национальной идеи. в сознании человечества возрождение и почитание родного языка, культуры и традиций.

Признание сокровищницей мировой духовности трудов известных таджикских мыслителей и поэтов, Абуабдуллы Рудаки, Абулькасима Фирдоуси, Мавлоно Джалалуддина Балхи, Ибн Сино, Насира Хусрава, Хафиза Ширази, Саади Ширази, Амирхусрава Дехлави, Камола Худжанди, Абдурахмана Джами, Ахмада Даниша, Садриддина Айни, Мирзо Турсунзаде которые полны высокой духовности, нравственности и человечности, играют заметную роль в пропаганде патриотизма, мира и стабильности, развития национальных устоев в системе образования.

Упомянутые произведения отражают знания и культуру таджикского народа, прививают патриотизм и гордость за свою страну, развивают его национальное мышление. Выражая важные аспекты истории, традиций и культуры народа, они имеют огромное значение в сохранении и передаче этого духовного и нравственного сокровища будущим поколениям. Они служат источником вдохновения и площадкой опыта, и примером для подражания для молодежи, в направлении правильного понимания красоты и развития знаний и духовности, а также способствуют формированию национальной идентичности и развитию родного Таджикистана.

Например, Абул Касим Фирдоуси в своем прекрасном произведении «Шахнамэ» ярко и наглядно показал таджикский патриотизм и таких героев, как Рустам, Сиявуш, Гурдофарид и других.

Академик Бободжон Гафуров в книге “Таджики” при описании научной и культурной жизни XI века известный учёный того времени Насир Хусрав показан в таджикской литературе как мыслитель, поэт, ценитель мудрости, справедливости, патриот и любитель свободы.

“Тулистан” Саади Ширази отражает неповторимую красоту Родины и патриотизм. Сущностью воспитания таджикские ученые определили формирование чувства любви к Родине, любить ее и защищать интересы нации и молодежи.

Камолиддин Бинои определил вышесказанное так: “Кто лишен родины, подобен человеку в трауре”.

Зайниддин Махмуди Васифи считал защиту религии и нации “репутацией, честью и человеческой добродетелью”.

Произведения выдающихся таджикских мыслителей отражают важные аспекты народной истории, традиции и культуры, помогая сохранить и передать их будущим поколениям. Они служат источником вдохновения для молодежи, развивают эстетическое восприятие и знания о собственной культуре. Таким образом, произведения этих выдающихся мыслителей имеют огромное значение для национального самосознания и развития Таджикистана.

Ценна работа таджикских ученых-педагогов по воспитанию патриотизма, и они смогли в своих исследованиях определить направление, эффективные пути самопознания, патриотизма и гордости за страну.

Принимая во внимание высказанные мнения, мы пришли к выводу, что в период государственной независимости теоретические основы и методы педагогической деятельности педагогов в направлении воспитания патриотизма считаются важными, а их совершенствование и развитие необходимо. Поскольку воспитание патриотизма у учащихся является составной частью духовного воспитания, сущностью воспитания патриотизма считаются понятия “нравственное воспитание”, “гражданское воспитание”, “военное воспитание”, “гражданское чувство”, а их сознательное применение и использование в школьной гражданственности, повышает высшие качества самосознания и патриотизма учащихся.

По нашему мнению, учебное заведение должно функционировать таким обра-

зом, чтобы у учащихся воспитание патриотизма начиналось с сознательного понимания интересов государства и общества, чтобы они могли соотносить свои интересы с интересами общества и нации, формировать свой национальный менталитет, уважать историю, национальную государственность, ее символы, достижения науки и культуры, язык, национальные традиции.

Рассматривая вопрос подраздела 1.2 главы 1 диссертации "Педагогические аспекты формирования и духовно-патриотического воспитания", отметим, что в учебных заведениях формируются и развиваются нравственность и духовность учеников, благочестие и самопознание, патриотизм, и признание истории и национальной культуры что реализуется под руководством и убеждением учителей в школе. Учитель должен быть учителем и направлять учащихся в этом направлении.

Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон учитывая политическую ситуацию в современном мире определил духовно-нравственную зрелость подростков и молодежи, освоениями национальной истории и культуры. В вопросах воспитания, он подчеркивает развитие национальной мысли: "Мы должны изучить понятие Родина, уважение к реальным историческим событиям нации, знать и объяснять нашим детям, чтобы они могли извлечь уроки из прошлого. Обращение к истории и ее изучение абсолютно неизбежно для пробуждения нашего народа. Мне кажется, гордость за прошлое своего народа и нации уместна и достойна, когда ты его знаешь, понимаешь, знаешь его победы и поражения"[140:С.158].

Основная идея данного высказывания заключается в том, что получение образования и воспитание не являются единственными факторами, определяющими духовно-нравственную зрелость человека. Автор считает, что для достижения полной зрелости необходим широкий кругозор, обширные знания о Родине, патриотизме и истории своей страны.

Патриотизм, по мнению главы государства, является неотъемлемой частью зрелости человека и его воспитания. Он утверждает,

что вопрос воспитания чувства патриотизма должен прежде всего рассматриваться в контексте образования и формирования личности, а не считаться отдельной сферой или принадлежать к какой-либо другой области.

Таким образом, основная мысль состоит в том, что патриотизм и зрелость человека тесно связаны между собой, и развитие патриотических чувств следует рассматривать как неотъемлемую часть образования и воспитания человека.

Воспитание и пропаганда нравственных и культурных ценностей является одним из усилий, которым учитель должен помогать учащимся в их поощрении и продвижении, а также прививать им духовность и чувство патриотизма.

Мы считаем, что духовно-нравственное воспитание играет ключевую роль в формировании здорового и патриотически настроенного поколения. Патриотизм, является проявлением любви к Родине и способствует развитию связи с историей, культурой и национальным ценностям. Материальная и духовная поддержка образовательных учреждений и преподавателей являются важными инструментами для достижения этой цели. Однако, семья также играет важную роль в развитии патриотических чувств у учеников и считается социальной группой, имеющей собственность на государство.

Преподавание и пропаганда духовных и культурных ценностей - это одно из усилий, которым учитель должен помочь учащимся в их продвижении, в учёбе, а также привить им духовность и чувство патриотизма.

По нашему мнению "духовно-нравственное воспитание", как устойчивая и надежная основа, играет важную роль в воспитании здорового и патриотично настроенного поколения, развивает у учащихся проявлять чувство уважения к истории, культуре и национальным ценностям. "Для достижения этой цели педагогам следует сотрудничать с семьей, которая является социальной группой и важным объектом патриотизма. Потому что Родина-это семья и семья-это Родина".

В главы 1, параграфа 1.3 диссертации "Содержание воспитания патриотизма, его цели и задачи в процессе современного обра-

зования” определены цели и задачи воспитания в связи с развитием сферы образования в Республике Таджикистан выраженные важных государственных документах, в которых учитываются национальные, исторические и общечеловеческие традиции и ценности.

В связи с этим академик Мухаммад Лутфуллозода определил воспитание активной и дальновидной личности, любителя Родины, защитника национальной истории и культуры и верного своему народу как основу деятельности учебного заведения и пишет по этому поводу: “Современная школа должна отдавать приоритет основным ценностям воспитания и принимать необходимые меры в развитии личности, высшего понимания патриотизма, гуманистического начала, понятий национального единства и гордости, равноправия, сотрудничество взаимопонимание учащихся” [71:С.158].

В связи с этим современная школа должна отдавать приоритет основным ценностям образования и осуществлять необходимые меры в связи с развитием личности, высочайшим пониманием патриотизма, гуманистического начала, понятий единства и национальной гордости, равенство, сотрудничество и взаимопонимание, толерантность и хорошее понимание учащихся.

Во второй главе диссертации, озаглавленной ”Таджики” академика Бободжона Гафурова как бесценный труд в патриотическом воспитании подрастающего поколения“, мы затронули вопросы: публикации и содержания частей работы, позицию патриотического воспитания в книге ”Таджики“ в связи с чем была разработана и подвергнута педагогическому испытанию модель патриотического воспитания учащихся средних общеобразовательных учреждений на основе изучения произведения “Таджики” Бободжона Гафурова. Мы выражаем свое мнение о ценности этого произведения в воспитании патриотизма подрастающего поколения следующим образом: “изучение и знание истории и культуры предков, с одной стороны, формирует национальное самосознание учащихся, с другой стороны, знакомит их с историей, национальными и общечеловеческими ценностями и ведет к духовно-просветительскому совершенству”. Поэтому учреждения среднего образования должны принять необходимые меры в этом направлении.

В параграфе 2.1. главы 2 диссертации, которая называется “История издания книги “Таджики” части и их общее содержание” определено, что данное произведение издавалось начиная с 1944 гг. более 16 раз. В частности, за период государственной независимости данное произведение переиздавалось 5 раз, в том числе в 1998, 2009, 2010, 2011, и наконец в 2020 году посвященный 30-летию Государственной независимости по указу Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмана, этот шедевр был переиздан и стал бесценным подарком Главы государства каждой таджикской семье.

Изучая части книга “Таджики” и их общее содержание”, мы пришли к выводу, что Бободжон Гафуров написал произведение с высокой гордостью национального самосознания, которое считается уникальной новинкой в научной и культурной жизни Советского Союза. В этом произведении описывается борьба таджикского народа с другими народами Земли Хорасана и Моваруннахра против гнета и несправедливости государственного строя за свободу.

В произведении ”Таджики” академика Бободжона Гафурова рассказывается о первобытном обществе до присоединения Средней Азии к России, первый раздел о строе первобытного общества в Средней Азии, второй раздел о жизни различных народов и предков таджиков в период развития рабовладельческих отношений, третий раздел-о начале феодальных отношений в Средней Азии, четвертый раздел о развитии феодального строя, пятый раздел об истории таджикского народа с начала XVI века до середины XIX века и шестой раздел о присоединении Средней Азии к России, развитии капиталистических отношений до победы Октябрьской революции.

Реальная ценность этого шедевра заключается в том, что его сведения и факты были составлены на основе более тысячи научных книг и статей и в основном ориентированы на национальные интересы таджиков.

“Таджики” объясняет основы и экономические и социальные изменения режимов, тяжелую и кропотливую жизнь, переселение различных народов и племен и узурпацию их богатств, их истории и культуры тиранами, имеет глубокие свидетельства достижений

научные и культурные достижения, а также правда и историческая правда таджикского народа.

Это произведение является отражением важнейших событий таджикской школы и образования в истории и по существу считается самой выдающейся в педагогической науке.

Поэтому молодое поколение должно беспристрастно и объективно оценивать нынешние достижения своего народа с учетом событий вчерашнего дня, уважать его историю, культуру и святость.

На протяжении тысячелетий таджикский народ неустанно вносил свой вклад в сокровищницу истории и человеческой цивилизации благодаря своим смелым, патриотичным, филантропическим, ученым и благородным личностям. Таджики, как культурная и цивилизованная нация, во все эпохи неустанно боролись против угнетения и исторических трагедий и ужасов. На всех этапах истории этот свободный народ боролся против кочевых народов и племен и врагов нации за защиту своей самобытности, традиций и национальных ценностей, таким образом, он потерял тысячи своих прославленных детей и добился независимости и свободы с трудом.

Здесь молодое поколение должно с чувством ответственности и высоким чувством патриотизма изучать историю и культуру родного народа, учиться на его многолетнем прошлом, с уважением относиться к историческому труду его героев, постоянно стремиться к его защите.

Лидер нации уважаемый Эмомали Рахмон о позиции патриотического воспитания в развитии национального менталитета подчеркнул: “Целью и задачами воспитания патриотизма является формирование национального самосознания и воспитание граждан в духе патриотизма” [140].

Акцент Главы государства означает, что только самосознательный народ с высоким чувством патриотизма может защитить свою независимость и Родину.

При изучении главы 2 параграфа 2.2 диссертации “Место воспитания патриотизма в книге Бободжона Гафурова “Таджики” мы приводим, что одним из реальных средств развития самосознания и

патриотизма является ознакомление учащихся с прошлым историческим и культурным наследием нации.

В этом контексте изучение фундаментального труда Аллама Бободжона Гафурова “Таджики” является одним из важных мероприятий в направлении самопознания и национального мышления, позволяет подросткам и молодежи осознать свое прошлое, свою прародину и труд своих предков на пути патриотизма, они будут воспитаны как истинные патриоты.

Эта фундаментальная работа своим глубоким и устойчивым обоснованием играет действенную и направляющую роль в укреплении и развитии теоретико-методических основ воспитания патриотизма, уточняет и совершенствует содержание воспитательной работы учащихся средней школы.

“Таджики” являются фундаментальным произведением и средством патриотизма, проводником бодрствования, гордости, мужественности, и героизма таджикского народа и их исторических усилий на пути к свободе Родины.

По мнению Президента страны, произведения “Таджики” является удостоверением нашей нации, и он хорошо послужил формированию национальной идентичности и развитию исторического мышления таджиков. “Я уверен, что эта книга выполнит свою миссию в последующие годы и будет способствовать воспитанию чувства патриотизма у будущих поколений страны” [34,14-15].

Принимая во внимание развитие событий и политический статус современного мира, “Таджики”, отражающий храбрость и героизм предков таджикской нации на пути любви и защиты Родины, молодое поколение должно познавать свое прошлое изучая этот комплексный труд и рассказывая историю таджикского народа, они должны уважать себя и быть всегда преданно готовыми защищать свои национальные её интересы, границы и землю страны.

Таджикский ученый У. Гаффаров в своем произведении “Просветитель истории”-Душанбе: Ирфон в 1990 году писал о ценностях, достоинствах произведения “Таджики” и её оценки известными мировыми учеными: “Известный востоковед Иржи Бечка, учитывая высокую научную ценность, определил положение этого научно-исторического труда так: “Таджики” Бободжона Га-

фурова охватывает не только современную территорию Таджикистана, но и историю всех таджиков Средней Азии, а также большую часть современного Афганистана. С этой точки зрения, работа имеет большое значение не только для таджикского народа, но и для познания истории развития всех народов Средней Азии” [29, С.35].

По нашему мнению: “данное произведение является не только отражением историко-культурного наследия таджикского народа, но и выражением истории других народов Центральной Азии”.

Исследуя подпункт 2.3. в главе 2 диссертации "Модель патриотического воспитания учащихся общеобразовательных учреждений в ходе изучения работы академика Бободжона Гафурова "Таджики" мы пришли к выводу, что для формирования патриотизма учащихся необходимо использовать современные методы исследования, такие как моделирование. В наше время моделирование занимает особое место в процессе обучения и исследований, и в этом процессе исследователи могут интегрировать свои теоретические идеи с практикой и использовать эффективные технологии, отвечающие требованиям современной эпохи обучения и исследований. Таким образом, моделирование в педагогической науке обеспечивает переход от эмпирического наблюдения к сознательному управлению педагогическими процессами, поощряет педагогические инновации и способствует повышению качества образования и воспитания. На этой основе мы разработали педагогическо-социальную модель и применили педагогический опыт, который определил позицию данной произведение в формировании чувства патриотизма учащихся, выявил пути, методы и воспитание учащихся общеобразовательных учреждений в ходе изучения “Таджики” и разъяснил показатели степени патриотического воспитания учащихся.

В третьей главе под названием “Пути, методы и средства воспитания патриотизма учащихся в контексте изучения “Таджики” академика Бободжона Гафурова” рассмотрены вопросы: “Таджики” академика Бободжона Гафурова в формировании у учащихся чувства патриотизма, пути и методы воспитания подрастающего поколения в ходе изучения “Таджики” академика Бободжо-

на Гафурова в общеобразовательных учреждениях, критерии и показатели уровня патриотической воспитанности учащихся.

В процессе изучения главы 3. параграфа 3.1. диссертации “Роль “Таджики” академика Бободжона Гафурова в формировании у учащихся чувства патриотизма” мы пришли к выводу, что рассматривая содержание “Таджики” Бободжона Гафурова является выражением богатой истории и культуры, героизма предков таджиков в истории человечества, как базы данных самопознания в объяснение событий, исторических периодов, исторических и культурных лиц таджикистанского народа играет важную роль в воспитании патриотизма подростков и молодежи. В том числе:

- на неопровержимых исторических свидетельствах, героические подвиги таджикского народа на пути свободы и защиты национальных интересов учит учащихся быть благородными, свободомыслящими, храбрыми, любить Родину и быть защитниками своих исторических и культурных ценностей;

- раскрывая малоизвестную историю предков таджиков дает силу и расширение творческих способностей и самосознания учащихся учит их гордиться своей нацией;

- борьба, героизм таджикского народа на пути защиты границы и патриотизм в качестве наставления подросткам и молодежи, обучает нынешнему и будущим

- поколениям искусству государственного управления прошлого;

- обучает учащихся древним культурным и научным произведениям, знакомит подрастающее поколение с мудростью и изобретательностью прошлого поколения;

- как исследование древнейшего, древнего, средневековья, происхождения человеческого общества в Средней Азии до начала XX века и новой эпохи таджикского народа знакомится с читателями и побуждает их к развитию национального самосознания-осведомленности и стабилизации исторической памяти.

При анализе и рассмотрении главы 3. параграфа 3.2. диссертации “Пути и методы воспитания подрастающего поколения в ходе изучения “Таджики” академика Бободжона Гафурова в общеобразовательных учреждениях” данная работа была определена как

“источник самопознания таджиков, славная история, достойные деяния предков таджикского народа”, средства и формы воспитания патриотизма учащихся, предлагаем специальную образовательную программу, которая включает (см. приложение к диссертации):

1. Учебная неделя. Руководство учреждения объявляет учебную неделю учащимся на общешкольном собрании и знакомит их с планом недели.

2. Открытые уроки. Дирекция учреждения утверждает план открытых уроков по произведению “Таджики” Бободжона Гафурова и устанавливает его в холле учреждения).

3. Общеизучения. Здесь учителя познакомив учащихся с программой и порядком изучения глав работы, совместно с учениками проводят общешкольные мероприятия по следующим темам: “Жизнь Бободжона Гафурова”; “Бободжон Гафуров-политик и великий исторический деятель”; “Бободжон Гафуров-возрожденец национальной истории и культуры”; “Бободжон Гафуров-Герой Таджикистана”; “Роль Бободжона Гафурова в изложении истории таджикского народа”.

4. Научно-практические конференции. Конференция происходит от латинского слова «conferciō» и представляет собой собрание группы ученых, специалистов или отдельных лиц, проводимое с целью обсуждения определенной темы. Конференция-совещательное собрание, собрание представителей организации, собрание государств и ученых для обсуждения особых вопросов, проводимое в следующих формах: научно-практическая, научно-теоретическая.

В связи с планом под руководством учителя, учащихся готовят научные доклады на темы: “Бободжон Гафуров-будущее науки и политики”; “Таджики”- национально-революционное явление”; “Таджики и их исторические усилия за свободу родине”; “Позиция таджиков в самопознании и национальном искусстве и патриотизме” подготовить и проводят научно-практические конференции.

5. Научные семинары. Семинар-это практическое занятие, которое проводится

с группой учеников в следующих типах: научно-методический семинар, учебный семинар и семинар-консультация. В связи с этим под руководством учителя, учащихся готовят доклады по темам: “Роль “Таджики” академика Бободжона Гафурова в отражении историко-культурного наследия таджикского народа”; “Роль книги “Таджики” академика Бободжона Гафурова в воспитании патриотизма учащихся”; “Таджики”-просветитель гордой истории народа” и проводят научные семинары.

6. Викторинавопросов и ответов-мероприятие которое проводится с целью повышения интереса учащихся к изучению темы, получения больших знаний и информации об исторических событиях, и важных проблемах.

В то же время учащиеся под руководством учителя осваивают разделы и главы произведений и проводят викторинувопросов и ответов на темы: “История прошлого и настоящего таджикского народа”, произведения “Таджики”-отражатель истории и культуры нации” и тому подобные.

7. Написание эссе.Эссе-это организованный способ выразить мнение по выбранной теме, и обычно оно пишется с критической точки зрения. Эссе считается литературным жанром, написанным в прозе, выражающим знания и мысли писателя, основанные на личном опыте. В связи с этим учителя советуют учащимся написать эссе на темы: “Таджики” и воспитание патриотизма; “Восстановление школы и системы образования в трудах академика Бободжона Гафурова”; “Отражение личностей патриотов, отважных борцов за свободу в произведениях “Таджики”академика Бободжона Гафуров” и подобных сочинений.

После этого будут анализироваться сочинения учащихся и обсуждаться результаты в актовом зале учреждения, и в этом контексте , будут определены и поощрены победители конкурса "Лучшее сочинение".

8. Разработка малых научных проектов.Эта образовательная деятельность проводится с группой учеников по важному вопросу, и ее цель-развить творческие способности учащихся, и таким образом они могут проводить исследования, выражать свои мысли по различным темам и достигать желаемых результатов. В связи с

этим учителя-предметники совместно с учащимся и (в группах) выступают по следующим темам: “Таджики”-паспорт нации”; “Таджики”-представитель событий, знаменательных дат и исторические периоды, исторические лица; “Таджики”-фундаментальный труд и патриотизм” и тому подобное, определяют темы научных проектов, дают рекомендации учащимся по их подготовке, обсуждают результаты в зале учреждения.

9. Встречи. Встреча-это присутствие группы людей в одном месте, визит, встреча (для официальных переговоров) и проводится с целью выяснения, информирования и получения дополнительной информации по важному вопросу. В связи с этим руководство учреждения и учителей определяют представителей и гостей встречи и готовят приглашение. Знакомят учащихся с содержанием и целью встречи и проводят встречи по темам работы “Таджики”.

10. Патриотическая деятельность. Это просветительское мероприятие, которое проводится с целью познакомить учеников с деятельностью музея, истории и культуры и тем самым укрепить идею уважения и защиты произведений прошлого. В связи с этим под руководством учителей-предметников учащиеся проводят мероприятия по обогащению и фондов школьного музея, сохранению их в музее национальных историко-культурных памятников.

11. Познавательные конкурсы. Конкурс-мероприятие, которое проводится с целью определения уровня знаний, способностей и таланта учащихся. В связи с этим под руководством учителя, учащиеся готовятся к объявленным конкурсам и подводят свои итоги в зале учреждения. После этого администрация учреждения по предложению конкурсных комиссий награждает победителей конкурса “Лучшая доска”, “Лучший дневник”, “Лучший снимок и вид”, “Лучший снимок”, “Лучшего знатока истории страны” награждает их подарками.

При выполнении главы 3 параграфа 3.3.диссертации “Критерии и показатели уровня патриотического воспитанности учащихся” были проведены педагогические испытания, результаты которых представлены ниже. Согласно плану испытаний, в ходе экспериментального исследования были реализованы следующие задачи. В том числе:

- учителей образовательных учреждений обучали навыкам обучения и спо-

собам продвижения, сути, роли фундаментального труда академика Бободжона Гафурова “Таджики” в воспитании патриотизма учащихся;

- учителям были даны рекомендации по способам проведения внеклассной деятельности и их рассмотрение;

- в ходе внеурочной деятельности отслеживался прогресс учащихся в направлении познания содержания произведения, исторических источников, его неопровержимых свидетельств, достижений таджикского народа в борьбе за свободу, защиту Родины и патриотизма, и в связи с этим были получены следующие результаты.

Как мы уже отмечали, одним из средств и мероприятий, способствующих изучению этого произведения, является проведение кружка вопросов и ответов из глав книги “Таджики” академика Бободжона Гафурова. В связи с этим для определения уровня знаний учащихся о содержании работы был проведен кружок вопросов и ответов с участием 570 учащихся (с учетом количества учащихся в классах) 10-х и 11-х классов испытательных учреждений.

В частности, комплексное практическое изучение труда “Таджики” академика Бободжона Гафурова была организована только в ходе специальной воспитательной деятельности, и для этого был представлен ряд тем для изучения, что помогало понять и освоить содержание произведения “Таджики”. Поэтому для эффективного проведения изучения, тем самым определяя уровень знаний участников педагогических экспериментов о содержании данной работы, была определена тема обсуждения кружков, которая охватывала следующее содержание: например, “Бободжон Гафуров-исследователь и просветитель истории таджикского народа”, “Роль предков таджиков на пути к патриотизму и защите Родины”, “Родина-дорога нам”, “Защита Родины-это честь гражданина”, “Таджики” в самопознании и национальной духовности и патриотизме, науки и литературы, языка, образования и духовности” и тому подобное.

Для определения уровня знаний учащихся о содержании фундаментального труда “Таджики” академика Бободжона Гафурова использовалась 5-балльная система оценивания, при этом оценивалось до 20 баллов, и каждый балл рассчитывался как процент, равный 5. В связи с этим средний уровень освоения работы и знаний учащихся о разделах и глав работы определялся по уровням следующим образом: 1 уровень (низкий) от 11% до 31%; уровень 2 (средний) от 51% до 71%; уровень 3 (высокий) от 71% до 100%.

Проанализировав вопросы и ответы и результаты всех представленных задач,

подобных этой, мы смогли разделить ответы на разделы в зависимости от уровня знаний учащихся. Количественный анализ полученных ответов представлен в следующей таблице.

Таблица № 1

**Уровень знания учащихся об произведении “Таджики”
академика Бободжона Гафурова в целом (в %)**

Особенности ответов	Контрольные классы		Экспериментальные классы	
	срез 1	срез 2	срез 1	срез 2
Общий неопределенный ответ	45.5	32,2	53.7	0
Ответы, в которых излагалось известное и неизвестное содержание работы	54.5	59,2	46.3	2.9
Ответы, показывающие относительность знаний и понимания учащихся по произведению “Таджики” и ее глав	0	8.4	0	32.4
Ответы, которые дают ученикам полное представление о произведении “Таджики” Бободжона Гафурова	0	0	0	65.5

В таблице указаны изменения, достигнутые на экспериментальных занятиях при изучении шедевра “Таджики” академика Бободжона Гафурова, и доказываются их полная достоверность. Только на тестовых занятиях ответы, свидетельствующие о полном знании и понимании учащимися произведения “Таджики” Бободжона Гафурова и его глава были разными (65,5%)

Показатели учащихся контрольных классов составляют 59,2%, что является доказательством того, что в обоих классах произошли качественные изменения.

Ответы, характеризующие относительность знаний учащихся о произведении «Таджики» и его главах, были следующими: в экспериментальных классах-32,2%, в контрольных классах-8,4% во втором разрезе по сравнению с 0% в первом разрезе. Эти показатели отражают возможность изучения фундаментального труда академика Бободжона Гафурова “Таджики” учащимся общеобразовательных учреждений и доказывают его эффективность в формировании патриотизма.

В соответствии с критериями, которые мы предложили для определения изучения произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова и тем самым формирования патриотизма учащихся, мы оцениваем результат следующим образом: 140 человек (24,5%) высокий, 370 человек (64,9%) средний и 60 человек (10,5%) низкий.

Сведения о группировке учащихся после изучения фундаментального труда "Таджики" приведены в таблице № 2.

Таблица № 2

Группирование учащихся после изучения“Таджики”, развитие их национального самосознания и патриотизма (по итогам эксперимента)

Уровни	Количество учащихся (человек)	Процент(%)
3	140	24,5
2	370	64,9
1	60	10,5
Всего 570 ч.		

Данные таблицы свидетельствуют о том, что повышается уровень знаний учащихся, о содержании упомянутой произведения, наблюдается формирование их национального самосознания и патриотизма. Хотя определенное количество учащихся в классах не достигли высокого уровня развития знаний, большинству из них это удалось.

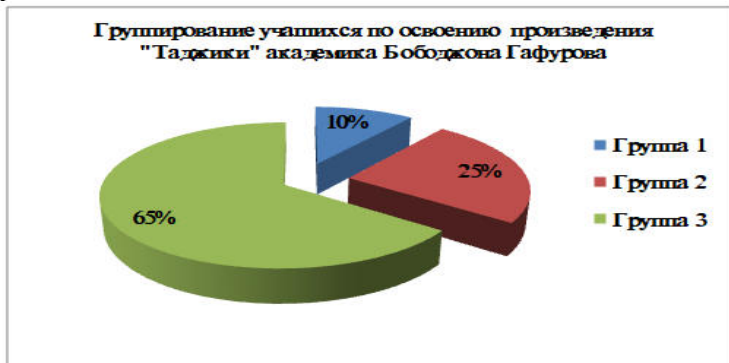
Пилотная учебная программа, которую мы реализовали и исследовали, способствовала усвоению произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики”, стала фактором развития исторических знаний учащихся и формирования у них национального самосознания и патриотизма.

Это позволяет говорить о том, что организованное нами изучение способствовало усвоению произведения “Таджики” Бободжона Гафурова, повысили уровень исторических знаний учеников и сформировались их национальное самосознание и патриотизм. Эти показатели выразили значимость предлагаемой технологии специального изучения и ее значение в формировании патриотизма учащихся.

Учитывая результаты экспериментальной работы и таблицу, можно сгруппировать знания учащихся о произведении “Таджики” Бободжона Гафурова.

Рисунок 1.

Группирование учащихся по освоению произведения “Таджики” академика Бободжона Гафурова по окончании экспериментальной работы

По диаграмме можно сделать вывод, что более 65% учеников достигли среднего уровня изучения произведения, и только 10% из них достигли низкого уровня изучения.

Таким образом, эффективность нашего опыта доказана при целенаправленном изучении фундаментального труда “Таджики” академика Бободжона Гафурова, и мы предлагаем путем проведения специального обучения и проведения внеклассных мероприятий, способствующих изучению этого труда, обеспечить формирование национального мнения учеников будет развиваться их патриотизм.

После проведения учебной недели, открытых уроков и внеклассных мероприятий (чтение книги “Таджики”, научно-практические конференции, научные семинары, встречи и клуб вопросов и ответов, написание сочинений и образовательные конкурсы), были определены уровень знания учеников о содержании упомянутой произведения, с целью выяснения развития патриотизма среди 570 учащихся 10 и 11 классов пилотных школ было проведено анкетирование которое включало следующее содержание:

1. Что такое самосознание? Кого называют самосознающими?
2. Что такое самопознание? Кого называют самопознающими?
3. Что такое Родина? Что нужно сделать, чтобы стать настоящим патриотом?
4. Что такое патриотизм? Кого называют патриотом?
5. Как вы оцениваете роль Родины в социальном или национальном обществе людей?
6. Перечислите патриотическую деятельность.
7. Назовите произведения и рассказы таджикских мыслителей и писателей, освещающие вопросы патриотизма.
8. Место произведения академика Бободжона Гафурова “Таджики” в самопознании и патриотизме.
9. Кто из таджикских поэтов написал больше всего стихов о Родине в годы Великой Отечественной войны?
10. Сколько стихотворений о Родине вы знаете, и какое, из них вам больше всего нравится? Почему?
11. Кого из таджикских поэтов называют символом мира и патриотизма. Почему?

12. Назовите произведения Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона, которые в основном посвящены национальному самопознанию, Родине и патриотизму?

13. Назовите героев Таджикистана и объясните, за какие заслуги они получили это звание.

14. Перечислите святость и государственные символы.

15. Кто такие таджики? Что за земля Таджикистан?

Результаты количественной и качественной оценки ответов учащихся 10-11 классов на вопросы, заданные в обеих группах, представлены в таблице.

Анализ полученных ответов представлен в следующей таблице.

Таблица № 3

Ответы учащихся на вопросы анкеты и развитие их патриотизма в целом (в %)

Особенность ответов	Наблюдательные классы		Экспериментальные классы	
	вариант 1	вариант 2	вариант 1	вариант 2
Общий однозначный ответ	46.5	33,2	54.7	0
Учащиеся, которые их ответы были недостаточными	53.5	58,2	45.3	2.7
Учащиеся, частично ответившие на вопросы	0	8.4	0	35.4
Учащиеся, давшие полные и конкретные ответы на вопросы анкеты	0	0	0	68.5

В таблице отражены изменения, произошедшие в ходе опроса в экспериментальных классах. Однако в экспериментальных классах отмечались полные и конкретные ответы (68,5%).

Как и прежде, ответы учащихся контрольных классов на вопросы анкеты составляют 58,2%. Указанные изменения отражают качественные изменения как в экспериментальных, так и в контрольных классах.

Так, в экспериментальных классах ответы, показавшие относительные знания и понимание учащимися вопросов опроса, составили 33,2%, а в контрольных классах во втором разделе - уже 8,4% по

сравнению с 0 % в первом разделе. Проведенный опыт показывает возможность изучения фундаментального труда “Таджики” академика Бободжона Гафурова учащимися общеобразовательных учреждений в процессе специальной учебной деятельности и доказывает его эффективность в воспитании патриотизма учащихся.

В соответствии с критериями, методами и инструментами, которые мы предложили для определения изучения фундаментального труда “Таджики” академика Бободжона Гафурова и тем самым формирования патриотизма учащихся, мы оцениваем результат следующим образом: 150 человек (26,3%) высокий, 370 человек (64,9%) средний и 50 человек (8,8%) низкий.

Информация о распределении учащихся по уровню сформированности национальной идентичности, самопознания и патриотизма после завершения эксперимента представлена в таблице №4.

Таблица № 4

Группирование учащихся по окончании эксперимента по формированию развития их национального самосознания и патриотизма

Уровни	Количество учащихся	Процент(%)
3	150	26,3
2	370	64,9
1	60	8,8
Всего 570 ч.		

Таким образом, принимая во внимание ответы учащихся на вопросы анкеты, констатируем, что уровень знаний учащихся по изучению и содержания шедевра Бободжона Гафурова “Таджики” повысился, а их национальное самопознание и патриотизм сформировался.

Хотя определенное количество учеников в классах не усвоило содержание работы, однако значительная часть из них приблизилась к ней.

Поэтому можно сказать, что организованное нами специальные изучение способствовали усвоению фундаментального труда “Таджики” Бободжона Гафурова, повысился уровень исторических

знаний учащихся, сформировались их национальное самопознание и патриотизм.

Указанные показатели отражают значимость предлагаемой технологии специального изучения и доказывают ее необходимость в формировании патриотизма учащихся.

По результатам контрольной работы на основы таблицы некой можно сгруппировать учащихся по уровни усвоения содержания фундаментального труда Бободжона Гафурова “Таджики”, тем самым, определить их развитиесформированность национального самопознания и патриотизма.

Рисунок 2

Распределение учащихся по результатам опроса сформированности и развития их национального самосознания и патриотизм.

Как видно из диаграммы, большинство учащихся (более 65%) достигли среднего уровня освоения содержанием произведения и только 9% из них находились на низком уровне. Это является доказательством эффективности нашего исследование по целенаправленному изучению фундаментального труда академика Бободжона Гафурова, и только путем проведения специального обучения и проведения внеклассных мероприятий, способствующих изучению этого произведения, можно формировать патриотизм учащихся.

Правильное понимание содержания внеклассной работы и использование целенаправленных и системных подходов является основной миссией обучения, гарантирующей формирование лично-

сти ученика. Поэтому специально организованная обучения способствует развитию всесторонних способностей, формированию исторических, культурных и духовных знаний учащихся, побуждают их синтезировать знания, связанные с различными науками.

Данное исследование позволяет учащимся глубже понимать и защищать национальные интересы, способствует изучать историю и культуру народа, определяет место национальной государственности в защите и приумножении достижений науки и культуры. Он также демонстрирует учащимся основы уважения к языку, традициям и народным обычаям и играет важную роль в укреплении государственной независимости, национального единства, мира и стабильности и процветания страны.

Наша исследование подтверждает наши теоретические предположения о том, что в ходе изучения фундаментального труда академика Бободжона Гафурова “Таджики” у учащихся развивается национальное самосознание и патриотизм, и они вырастают как личность, которые защищают и развивают свою национальную историю и культуру, вносят значительный вклад в процветание своей Родины и достойный образ жизни.

Национальная идентичность и самопознание позволяют человеку найти свое место среди других народов и наций и внести соответствующий вклад в развитие науки, истории, языка, культуры, традиций и национальных обычаев.

ОБЩИЕ ВЫВОодЫ И РЕКОМЕНДАЦИИ

I. Основные научные результаты диссертации. Народ, владеющий древней историей и культурой, языком, обычаями и древними традициями, является суверенным, а его религия и самосознание влияют на эту землю. И эта нация, как свободная, цивилизованная нация, хозяин истории, хозяин культуры, основатель и строитель, всегда будет оставаться устойчивой и стабильной. Патриотизм, патриотическая деятельность и защита границ, национальные интересы, гордость за Родину и уважение к истории и культуре народа - главные цели граждан этой нации.

Таким образом, гипотеза, предложенная в исследовании, подтвердилась на основе эксперимента, а анализ результатов эксперимента привел нас к следующим выводам:

- основой деятельности учителя в патриотическом воспитании является то, что направления, могут быть свободно выбраны с учетом национальной. В это время у подростков и молодежи формируется самосознание и пробуждение нации, развивается их национальная гордость, повышается их чувство к служению Родине. [4-А];

- для эффективного изучения национального исторического и культурного наследия педагогическая деятельность учителя должна охватывать воспитательные, психолого-педагогические и обучающие вопросы. Потому что история таджикского народа имеет славные страницы, а труды предков и добрых традиции, заложенные ими, являются предметом нашей гордости и уважения [2-А], [3-А];

- обеспечить патриотическое воспитание с учетом уровня образования и характера учебного заведения, потому что учащихся могут любить Родину только тогда, когда они хорошо ее знают и могут ею гордиться [1-А];

- в процессе воспитательной работы развивать у учащихся сознание и чувство патриотизма по вопросам истории, народной культуры, разъяснять ученикам Государственное и мировое значение фундаментальной работы Бободжона Гафурова “Таджики”. Ведь этот шедевр дает молодому поколению свежий дух, укрепляет их самосознание, повышает их чувство патриотизма и патриотической гордости [5-А];

- с целью повышения и укрепления роли и положения семьи в воспитании

чувства любви к Родине, патриотизма продуктивные сотрудничество семьи, образовательного учреждения, культурных учреждений, общественных организаций подростков, молодежи и других соответствующих учреждений и органов. Ведь Родина воплощает в себе исторические, культурные, воспитательные, эстетические и нравственные ценности. Родину надо любить, защищать и быть ей преданным! [1-А].

II. Рекомендации по практическому использованию результатов исследования. Наши исследование показало, что фундаментальный труд академика Бободжона Гафурова “Таджики” не изучен в полной мере в деятельности образовательных учреждений с точки зрения формирования патриотизма, наблюдается недостаток руководящей и методической литературы и образовательных программ по данной теме.

Как фундаментальный труд академика Бободжона Гафурова “Таджики” он воспитывает поколение с истинно религиозной, здоровой и творческой душой, прививает им идеи патриотизма и государственной собственности, служит достойным дитя времени и наследником свободной нации молодого поколения. Исходя из этого, в целях укрепления самосознания и патриотизма обучающихся рекомендуется реализовать следующие мероприятия:

Министерство образования и науки

- во взаимодействии с учеными, специалистами и писателями разработать методическую литературу по вопросам любви к Родине, патриотизму;

- оснастить преподавателей общеобразовательных учреждений литературой

- в пропагандирующих сущность и место фундаментального труда академика Бободжона Гафурова “Таджики” в воспитании патриотизма учащихся (на курсах повышения квалификации и переподготовки работников образования);

- внедрение изучения произведения Бободжона Гафурова “Таджики” в образовательные и внеклассные программы общеобразовательных учреждений среднего образования.

Управлению, отдела образования

- обеспечение учреждения среднего образования литературой и методическими пособиями по воспитанию патриотизма;

- активное участие в общешкольных мероприятиях, посвященных патриотизму;

- во взаимодействии с общеобразовательными учреждениями проведение военно-спортивных мероприятий, направленных на воспитание патриотизма;

Учреждения общего среднего образования

- уделение первостепенного внимания военному и патриотическому воспитанию учащихся;

- при изучении тем, связанных с патриотизмом, и мероприятий, посвященных патриотизму, проводить использованием короткометражных исторических фильмов с использованием современной электронной технологий;

- планирование и проведение внеклассных мероприятий (конференций, научных семинаров, кружков вопросов и ответов, встреч) на патриотические темы;

- проведение внеклассных занятий и мероприятий (конференций, научных

- семинаров, клуба вопросов и ответов, встреч) по каждой главе и разделу произведения “Таджики” Бободжона Гафурова;

- организация школьных экскурсий в исторические и краеведческие музеи;

- организация патриотической деятельности среди учащихся (защита традиций, обычаев, литературы и языка, национальной истории и культуры, материальных и духовных богатств, пополнение фонда школьных, городских, областных и других музеев);

- во взаимодействии с учреждениями соответствующих органов и родителей проведение совместных мероприятий по воспитанию патриотизма в общеобразовательных учреждениях;

- ежегодное проведение республиканского конкурса "Таджики"-зеркало истории нации"

- разъяснение учащимся учебного заведения содержания Указа Президента Республики Таджикистан о присвоении ученому звания “Герой Таджикистана” автору шедевра “Таджики” Бободжону Гафурову и цели Главы государства о бесплатном вручении книги “Таджики” и “Шахнаме” каждой таджикской семье.

Рӯйхати адабиёти истифодашуда:

Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ

1. Барномаи давлатии тарбияи ватандӯстӣ ва таҳкими ҳувияти миллии ҷавонони Тоҷикистон барои солҳои 2023-2027.-48с.

2. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе, 2016.-36 с.

3. Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон.-Душанбе 2018.-36 с.

4. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи маориф”-Душанбе, Матбааи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон 2013. -40 с.

5. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тарбияи ватандӯстии шаҳрвандон».-Душанбе. 2023.-28с.

6. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон.-Душанбе, 28.06.2011, №716.-27с.

Адабиёти илмӣ:

6. Бабаков В. Г. Национальное сознание и национальная культура: методол. Пробл. [Текст] / В. Г. Бабаков, В. М. Семенов.- М.: МГУ, 1996.-70 стр.

7. Беспалова Т.В. Патриотизм как форма социокультурной идентификации в конфликтных условиях российского переходного общества [Электронный ресурс]: Дис.докт.филос. наук: [Текст] 09.00.11./Т.В. Беспалова. Санкт-Петербург, 2011.-318стр.

8. Валуев В.Г. Модели формирования патриотизма в России: сб. научн. трудов. [Текст] /В.Г. Валуев.-Саратов: Поволжская академия государственной службы им. П.А. Столыпина 2009.-112стр.

9. Ипполитова Н. В. Патриотическое воспитание в современных условиях: особенности, подходы, подготовка будущих учителей.- Челябинск, 1997.-216 стр.

10. Гаязов А.С. Формирование гражданских качеств старшеклассников в совместном труде. -Автореферат канд. Пед наук- 1986.-18 стр.

11. Ғаффоров У. Равшангари таърих: (Ба 80- солагии зодрузи Б. Ғафуров бахшида мешавад) [Матн] /У. Ғаффаров.-Душанбе: Ирфон, 1990.-106 с.

12. Ғаффоров У.Марди накуном. [Матн] /У.Ғаффоров-Хучанд,1998.-88 с.

13. Ғаффоров У. Бобочон Ғафуров фарзанди фарзонаи миллат [Матн] /У. Ғаффоров-Хучанд, 1996.-55 с.

14. Ғафуров Б. Ғ. Тоҷикон (ибора аз ду китоб). Китоби дуҷумла Охирҳои асри миёна ва даври нав. [Матн] /Б. Ғафуров.-Душанбе: Ирфон, 1998.-416 с.

15. Ғафуров. Б. Ғ. Тоҷикон. Таърихи қадимтарин, қадим, асри миёна ва давраи нав [Матн] / Б. Ғафуров.-Душанбе: Нашриёти муосир, 2020.- 976 с.

16. Джумаев Б.У. Гражданское воспитание учащихся на уроках истории таджикского народа.-Дисс. на соиск. уч. степени канд. Пед. наук.-Душанбе. 2004.-168 стр.

17. Лутфуллоев М. Андешаи миллий ва тарбияи он. [Матн] /М. Лутфуллоев.-Душанбе, 2010.-109 с.

18. Лутфуллоев М. Шарафномаи миллат. [Матн] /М. Лутфуллоев.-Душанбе: Сарпараст, 2003.-283 с.

19. Лутфуллоев М. Истиқлолияти Тоҷикистон ва маорифи навин.[Матн] /М. Лутфуллоев.-Душанбе: Саҳбо, 2006.-220 с.

20. Лутфуллозода М. “Тоҷикон” ва тарбияи ватандӯстӣ. [Матн] /М. Лутфуллозода -Душанбе “Таъминот-55”, 2022.-84 с.

21. Муллоҷон С. Таърихи мактабу маорифи тоҷикон дар паҷуҳиши академик Бобочон Ғафуров. [Матн] / С.Муллоҷон-“Промэкспо”, 2021.- 150 с.

22. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба МОҶТ-Душанбе, 2008.- 45 с.

23. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомали Раҳмон ба МОҶТ-Душанбе, 2017.-47 с.

24. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба МОҶТ-Душанбе, 2019.- 47 с.

25. Раҳмоналӣ С. Тарбияи ҳисси ватандӯстӣ ва ифтихори миллий дар хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ. -Дисс барои дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ.- Душанбе, 2023.-181 с.

26. Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон дар мулоқот бо кормандони соҳаи илму маориф ва аҳли эҷоди мамлакат. –Душанбе. 2020.

27. Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Эмомалӣ Раҳмон дар маҷлиси ғаёлоии маорифи ҷумҳурӣ 28-уми августи соли 1995. Дар китоби Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷ.1.- Душанбе: Ирфон, 2002.- 38 с.

28. Сухомлинский В. А. Ватан дар дил. [Матн] /В.А.Сухомлинский-Душанбе «Маориф», 1986.- 196 с.

29.Турунов С.Ш. Раҳнамои тарбияи ватандӯстӣ ва худшиносии миллӣ. (асари илмӣ ISBNB 978-99947-740-9) [Матн] /С. Турунов.- Душанбе Сифат. 2014.-184 с.

30.Турсунова М. Педагогические особенности формирования национального самосознания (на примере средних специальных учебных заведений культуры и искусств Республики Таджикистан) Автореферат канд.пед. наук.-Душанбе, 2005.-22 стр.

31. Шарифзода Ф., Файзалиев Ҷ. Ҳикмати афкори педагогии ниёгон [Матн] / Ф. Шарифзода, Ҷ. Файзалиев-Душанбе “Ирфон”, 2012.- 402 с.

32. Штофф В. А. Моделсозӣ ва фалсафа. М.: Илм, 1966.

33.Эмомалӣ Раҳмон Ватандӯстӣ ва худшиносии миллӣ [Матн] /Э. Раҳмон -Душанбе, 1999.-343 с.

34.Эмомалӣ Раҳмон Уфукҳои истиқлол. [Матн] /Э. Раҳмон - Душанбе, “Танҷ-нашриёт”, 2018.- 421 с.

35.Эмомалӣ Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. [Матн] Аз Ориён то Сомониён. Иборат аз ҷаҳор китоб. [Матн] /Э.Раҳмон – Душанбе: Ирфон,1996.- 228 с.

36.Эмомалӣ Раҳмон. Чехраҳои мондагор. [Матн] /Э. Раҳмон – Душанбе: “ЭР-граф”, 2016. -364 с.

ПУБЛИКАЦИЯ ОСНОВНЫХ ПОЛОЖЕНИЙ ДИССЕРТАЦИИ

Научные статьи опубликованные в научных журналах, рекомендованных ВАК при Президенте Республики Таджикистан и ВАК Министерстве образования и науки Российской Федерации

[1-А] Суриева Ш.Ч. Ватан, тарбияи ватандӯстӣ, вазифа ва мазмуни он дар мактаби муосир /Суриева Ш.Ч. //Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. - № 1(42). -Душанбе, 2022. - С.52-57 (ISSN 2222-9809).

[2-А] Суриева Ш.Ч. Роҳҳои ташаккули ифтихори ватандорӣ наврасон дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ / Суриева Ш.Ч. //Паёми Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни. -№ 4.(14). - Душанбе, 2022. - С.52-56 (ISSN 2074-1847).

[3-А] Суриева Ш.Ч. “Тоҷикон” - шиносномаи миллат ва раҳнамои ватандӯстӣ /Суриева Ш.Ч. // Паёми Пажухишгоҳи рушди маориф. - № 3(39). – Душанбе, 2022. -С. 104-108 (ISSN 2617-5620).

[4-А] Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. Восита ва шаклҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и академик Б. Ғафуров / Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. // Паёми Пажухишгоҳи рушди маориф. - № 1(41). -Душанбе, 2023. - С.5-10 (ISSN 2617-5320).

[5-А] Суриева Ш.Ч. “Тоҷикон”- асари бунёдӣ, ҳештаншиносӣ ва ватандӯстӣ/ Суриева Ш.Ч. // Паёми Пажухишгоҳи рушди маориф. -№2(42). –Душанбе, 2023. -С.96-99 (ISSN 2617-5620).

Б) Статии, опубликованные в других изданиях:

[6-А] Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. Барномаи озмоишии омӯзиши асари бунёдии “Тоҷикон”-и академик Бобочон Ғафуров дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ. – Душанбе: “Сифат”, 2022. -15с.

[7-А] Туронов С.Ш., Суриева Ш.Ч. Дастури методӣ. “Бозтоби эҳсоси ватандориро ватандӯстӣ дар омӯзаҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, пажухишҳои академик Бобочон Ғафуров ва осори ниёгон”. Душанбе: “Сифат”, 2023. -70 саҳ.

В) Материалы конференции и выступления:

[8-А] Суриева Ш.Ч. Ҷанбаҳои педагогӣ ва психологӣ тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон . Конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Асосҳои илмӣ-амалии фаъолияти психолог дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” маъруза таҳти унвони “Ҷанбаҳои педагогӣ ва психологӣ тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон” Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айни (24.02.2023).

[9-А] Суриева Ш.Ч. Ҷанбаҳои педагогӣ ва психологӣ тарбияи ватандӯстии наврасону ҷавонон // Маводи конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Роҳ ва воситаҳои тайёр намудани омӯзгорони оянда ба корҳои тарбиявӣ дар мактаб” бахшида ба ҷашни 35 – солагии Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 115-солагии Қаҳрамони Тоҷикистон, академик Бобочон Ғафуров (8-9-уми июни соли 2023, ш.Хучанд). – Хучанд, 2023. - С. 284-289.

АННОТАТСИЯ

ба диссертатсияи Суриева Шакармо Чоршанбиевна дар мавзуи “Тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ зимни омӯзиши “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуров” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои педагогӣ аз рӯи ихтисоси 13.00.01-Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот.

Калидвожаҳо: тарбияи ватандӯстӣ, шаклҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон, омӯзгор, хонандагон, ҳалқи тоҷик, ҳудодоҳию ҳештаншиносӣ, ифтихори ватандорӣ ва мероси таърихию фарҳангӣ.

Муҳаққиқ зимни таҳқиқи бобҳои диссертатсия ва баргузориҳои таҷрибаҳои педагогӣ мавқеи осори таърихию фарҳангии ҳалқи тоҷик баҳусус “Тоҷикон”-и Бобочон Ғафуровро дар ташаккули тарбияи ватандӯстии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ошкор намуда, метод ва воситаҳои тарбияи ватандӯстии хонандагон зимни омӯзиши “Тоҷикон” -ро аз ҷиҳати илмӣ асоснок кардааст.

Диссертант омӯзиши асари бунёдии Бобочон Ғафуров “Тоҷикон”-ро ҳамчун муҳити фанӣ ва технологияи педагогӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии кишвар муайян намуда, пешниҳод кардааст, ки омӯзиши ин асар дар барномаҳои таълимӣ ва корҳои беруназсинфии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ворид карда шавад. Вазорати маориф ва илми кишварро мебояд дар ҳамкорӣ бо олимону адибон адабиёти методии ёрирасон оид ба тарбияи ватандӯстиро таҳия карда, тавассути курсҳои ТИБКСМ омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро бо дониш, малакаву маҳорати омӯзиш ва тарғиби моҳияту мавқеи асари бунёдии Бобочон Ғафуров “Тоҷикон” омода намояд.

Муассисаҳои таълимиро зарур аст, байни хонандагон фаъолиятҳои ватандӯстонаро тақвият додаву таҳким бахшанд. Зеро донишмандони ин асари бунёдӣ насли воқеан ҳудодоҳу афкори солиму созандадоштаро тарбия намуда, ғояҳои ватандӯстиву соҳибдавлатиро дар онҳо ташаккул медиҳад ва барои фарзанди шоистаи замон ва меросбари фарзонаи миллати озода шудани насли наврас хидмат менамояд.

АННОТАЦИЯ

к диссертации Суриевой Шакармо Чоршанбиевны на тему "Воспитание патриотизма учащихся средних общеобразовательных учреждений при изучении произведения "Таджики" Бободжона Гафурова" на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01-Общая педагогика, история педагогики и образования.

Ключевые слова: воспитание патриотизма, формы воспитания патриотизма учащихся, учитель, учащиеся, таджикский народ, самосознание и самопознание, гордость патриотизмом и историко-культурные наследия.

В ходе исследования глав диссертации и проведения педагогических экспериментов исследователь выявил место историко-культурного наследия таджикского народа, особенно "Таджики" Бободжона Гафурова, в формировании патриотического воспитания учащихся общеобразовательных учреждений, научно обосновал методы и средства патриотического воспитания учащихся в ходе изучения "Таджики".

Диссертант определил изучение фундаментального произведения Бободжона Гафурова "Таджики" как предметную среду и педагогическую технологию в общеобразовательных учреждениях страны и предложил включить изучение этого произведения в учебные программы и внеклассные мероприятия общеобразовательных учреждений. Министерству образования и науки страны следует в сотрудничестве с учеными и писателями разрабатывать методическую литературу по воспитанию патриотизма, обучать учителей общеобразовательных учреждений знаниям, навыкам обучения и пропагандировать сущность и позицию фундаментального произведения Бободжона Гафурова "Таджики" посредством курсов повышения квалификации учителей

Общеобразовательные учреждения должны усиливать и укреплять патриотическую деятельность среди учащихся. Ведь знание этого фундаментального произведения воспитывает в поколении по-настоящему самосознательное и созидательное мышление, формирует в нем идеи патриотизма и государственности, служит для того, чтобы молодое поколение стало достойным наследниками.

ANNOTATION

to the dissertation of Surieva Shakarmo Chorshanbievna on the topic "Education of patriotism of students of secondary educational institutions when studying "Tajiks" by BobojonGafurov" for the degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.01-General pedagogy, history of pedagogy and education.

Keywords: patriotic education, forms of education of patriotism of students, teacher, students, Tajik people, self-awareness and self-knowledge, patriotic pride and historical and cultural heritage.

During the study of the dissertation chapters and conducting pedagogical experiments, the researcher identified the place of the historical and cultural heritage of the Tajik people, especially the "Tajiks" by Bobojon Gafurov, in the formation of patriotic education of students in general education institutions, scientifically substantiated the methods and means of patriotic education of students during the study of "Tajiks".

The dissertation identified the study of Bobojon Gafurov's fundamental work "Tajiks" as a subject environment and pedagogical technology in educational institutions of the country and proposed to include the study of this work in the curricula and extracurricular activities of educational institutions. The Ministry of Education and Science of the country should, in cooperation with scientists and writers, develop methodological literature on the education of patriotism, train teachers of educational institutions in knowledge and teaching skills, and promote the essence and position of Bobojon Gafurov's seminal work "Tajiks" through medical courses.

General educational institutions should strengthen and strengthen patriotic activities among students. After all, knowledge of this fundamental work brings up a truly self-conscious, healthy and creative thinking in a generation, forms ideas of patriotism and statehood in it, and serves to ensure that the younger generation becomes a worthy heir to the nation.